

Krudy

Gyula

1848

NAGY

IDÖK

NAGY

FIAI

Uj Idők kiadása

Krudy Gyula

1848

Nagy idők nagy hősei

Ifjúsági elbeszélések

TARTALOM

A KOMÁROMI FIÚ

- I. A vén zászlótartó és a fia
- II. A legionárius
- III. Az öreg Barabás két fia
- IV. Dunai emlékek
- V. Bisztrai, a kém
- VI. A visegrádi rom
- VII. Az ostromolt Pest
- VIII. Palkó megsíratja Barabást
- IX. Harc a sáncokon
- X. A fogságban
- XI. Váratlan fordulat
- XII. Özvegy Tápióné

HŐSI TÖRTÉNETEK

- Az utolsó vörössipkás
- Sánta honvéd
- Az öreg honvédek apja
- Két bajtárs
- Előre
- Sipka, a híres toronymászó
- A vörös Medveczky
- A Krimóczy-huszárok
- Komoróczy csizmája
- A törpe trombitás
- A garibaldisták
- A fehérahajú fiú

A KOMÁROMI FIÚ

I.

A vén zászlótartó és a fia

Húvös tavaszi este volt. A komáromi várban esteli takarodót fújtak. A sáncokon messzire hangzott a trombitaszó. Majd a dob pergett a várnak mind a négy sarkán. A takarodó azt jelenti, hogy annak elhangzása után becsukják a várkaput. Reggelig oda teremtett lélek be nem juthat, de ki sem mehet. Fegyveres katonák őrzik a kapukat, akik talán magát várparancsnokot sem bocsátanak ki. Szigorú volt a kapuk őrzésére a parancsolat. Azért sietett mindenki már korán este a várba jutni, akinek ott dolga volt. Szekerek vágattak az országúton, siető emberek jöttek mindenfelől. A várban biztonságban volt mindenki, odakívül senki, mert ellenség vette körül a várat és már hónapok óta ostromolta. Komárom vára fittyet hányt az ostromnak. Bevehetetlen volt a vár, dacolhatott az ellenséggel. Elesége volt bőven, esztendőkre! Meg aztán kívülről mindig vittek be baromfit, lábasjószágot a környékbeli. Hiába vigyázott az ellenség. A falusiak marhájukat észrevétlenül hajtották keresztül az ostromvonalon.

Szólt a takarodó a sáncokon. Már nem igen ment be senki a kapukon. Messze, közel nem látszott senki. De mégis jött valaki az országúton. Egy tizenöt éves fiú volt az. Portól szürke ruházata mutatta, hogy messzi útról jön.

De ha még egyedül jött volna! Targoncát tolt maga előtt és a targoncán rongyos pokróccal letakarva feküdt valaki. Halott-e vagy sebesült? Azt bizony nem lehetett megmondani. A pokróc alatt csak egy pár ócska vén bakancs nézett a világba.

Tolta a fiú a targoncát. Nagyon igyekezett, mert hallotta szólni a takarodót. Mikor az utolsó trombitaszó is elhangzott a sánctól, éppen akkor ért targoncájával a kapuhoz.

A kapuórség tisztje megszólította a fiút.

- Mit viszel, te?

Odalépett a targoncához és fölemelte a rongyos pokrócot. A targoncán egy fehérszakállú öreg honvéd feküdt.

A tiszt meghökkent.

Az öregnek le volt hunyva a szeme. Az arca olyan sápadt volt, mintha minden élet kiment volna belőle.

- Ki ez, fiú? - kérdezte a tiszt.

- Az apám, - felelte a fiú.

- Hogy kerültök ide? Ki vagy te?

- Az én nevem ifjabb Sójhaj Pál, az apám idősebb Sójhaj Pál. Ő zászlótartó volt a harmadik zászlóaljban. A zászlóalj dobosa én voltam. A zászlóalj tegnapelőtt Komárom felé masírozott. Útközben megtámadta az ellenség. Az ellenség nagy erővel volt és a zászlóalj elvesztette a csatát. Az apám sebet kapott és ott maradt az útközet helyén. Mindenki elfutott, csak én maradtam ott. Nem hagyhattam el az apámat.

- Hát aztán? - kérdezte a tiszt.

- Elbújtam egy bokor mögé, amíg az ellenség elvonult. Aztán egy szomszéd tanyáról szerezttem egy targoncát és ide hoztam az apámat. Itt vannak orvosok. Tán nem hagyják meghalni szegényt.

- Jól tetted, fiú, - mondta a tiszt. - Hadd lássuk: mi baja az apádnak? Hej, öreg bajtárs, él-e még kelmed?

A tiszt megrázta a zászlótartó vállát. Az öreg bágyadtan fölnyitotta a szemét.

- Élek még, hadnagy uram. Csak a lábam sajog nagyon.

- Majd meggyógyul, - vigasztalta a hadnagy. - Hanem nagy baj van ám. A zászlót hűtlenül elhagyta kend. Hová tette a rábízott zászlót?

- Megvan, hadnagy uram, - felelt az öreg. - Nem hiába vigyáztam én arra, mint a szemem fényére. Mikor megsebesültem, levettem a nyeléről a zászlót és a derekamra csavartam. Itt van hibátlanul.

- Kötelességét teljesítette, - mondta a hadnagy. - Nem felejttem megemlíteni a várparancsnok úrnak. Hanem most kórházba kell menni kendnek.

Mindjárt előszólított egy katonát, aki a kórházig igazította ifjabb Sóhaj Pált az apjával. Az öreget ott lefektették, a fiának is adtak éjjeli szállást egy kaszárnyában.

Másnap aztán magához rendelte a várparancsnok Sóhaj Palit.

Klapka tábornok volt a várparancsnok. Szigorúságáról, igazságosságáról nevezetes katona.

A tábornok végignézte a fiút.

- Hallottam rólad! - mondta.

Pali katonásan tisztelgett a tábornoknak.

- Derék fiú vagy! - folytatta a tábornok. - Nekem különösen tetszik az, hogy az ellenség ostromvonalán át olyan ügyesen, észrevétlenül jöttél át a targoncával.

- Éjjel volt, tábornok úr. Sötét volt. Az őrtüzek égtek a sötétben. Ott volt az ellenség. Elkerültem tehát az őrtüzeket.

A tábornok figyelmesen nézett a fiú nyílt, bátor arcába:

- Pihend ki magad, öcsém, mert holnap újra útnak indulsz.

- És az apám? - kérdezte ijedten a fiú.

- Hátra arc, indulj! - felelt a tábornok.

Pali egész nap ott őgyelgett a kórház körül. Be nem eresztették, mert az apjának nyugalomra volt szüksége. Nézegette a vár lakosait s különböző ruházatú katonáit. A tüzérek nagy csizmáikban végig kopogtak a piacon, majd ágyúkat vonszoltak a vár egyik részéből a másikba. Délben éles trombitaszó harsant föl. Az őrséget váltották a kapunál. Élénk, mozgalmas élet volt a várban. A piacon nagy ernyők alatt a kofák árultak. Nők, férfiak vidáman csevegve sétálgattak a házak előtt. Valahol vígan szólt a zene.

Mintha ellenség nem is lett volna a világon. Senki nem törődött itt az ellenséggel. Mindenki bízott a vár bevehetetlen falaiban, a bátor és nagyszámú várőrségben.

Amint ott nézelődött Pali, egyszer csak azt érezte, hogy valaki erősen figyeli. Önkéntelenül arra felé fordította a fejét.

Egy szürkeszakállú, sovány, magas ember állott tőle tíz lépésnyire. Felleghajtó bő köpenyeg volt rajta és a sapkáját mélyen a szemére húzta.

Pali önkéntelenül összerázkódott, oly hideg, félelmetes volt a köpenyeges ember tekintete. Lassú lépésekkel közeledett Pali felé.

- Te, fiú, - mondta suttogó hangon. - Holnap egy levelet kapsz a tábornoktól, hogy azt vidd messzire. Te csak vedd át a levelet, de én majd megkíméllek a hosszú úttól. Elviszem én helyetted a levelet. Holnap a kapunál várlak.

Szólt, sarkon fordult és eltűnt egy mellékutcában. Pali sokáig elgondolkozva nézett arrafelé, amerre a köpönyeges eltűnt. Vajjon mit akarhat vele ez az ember?

Másnap aztán megtudta.

A tábornok magához hívatta és mikor a szobában volt, becsukta mögötte az ajtót.

- Megnyerted bizalmamat, öcsém. Fontos levelet kell a kormányzóhoz, Kossuth Lajoshoz küldenem. Nem merem senkire se bízni a levelet. Félek, hogy elárulnak, vagy elfogják útközben a levelet. De rád, rád merem bízni. Tegnap megtetszettél nekem. Itt van a levél. Csak Pestig kell vele menned. Ott már várni fog a megbízott emberem, aki átveszi a levelet.

A tábornak ezután részletesen megmagyarázta Palinak, hogy merre menjen, mit csináljon. Átadta neki a levelet. Kis összegöngyölt levél volt, könnyen el lehetett rejteni.

- Vigyázz rá, mint az életedre, - figyelmeztette a tábornok Palit. - És most indulj.

Pali ekkor engedelmet kért a tábornoktól és elmondta találkozását a köpönyeges emberrel.

A tábornok összeráncolt homlokkal hallgatta. Lassan sötétpirosra festette arcát a harag. Olyant csapott az asztalon álló csengetyűre, hogy csak úgy zengett.

A szomszéd szobából ijedten ugrott be egy tiszt.

- Kémek vannak a várban! - kiáltotta a tábornok. - Kémekkel vagyok körülvéve én is. Legtitkosabb terveimet megtudják előre.

Pali még egyszer elmondta, hogy milyen volt a köpönyeges ember.

- Ez senki más nem lehet, mint Bisztrai! - mormogta a tiszt. - Csak Bisztrai olyan vakmerő, hogy itt sétáljon a piacon, mikor ki van adva ellene az elfogatási parancs.

- Hát mért nem fogták el? - pattogott Klapka tábornak.

A tiszt nyomban elsietett. A tábornok pedig figyelmeztette Palit:

- Attól az embertől óvakodjál, fiam. Az ellenség kéme az az ember.

Pali másnap hajnalban, mikor a kaput kinyitották, paraszt ruhába öltözve, elhagyta a várat.

II. A legionárius

Szakadt az eső. Sóhaj Pali legyűrte a kalapja karimáját, kifordította a szűrét és csendesen ballagott a szakadó esőben.

A tábornok, mielőtt elindult volna, alaposan megmagyarázta neki, hogy merre haladjon. Csak mindig a Duna mellett menjen, akkor nem tévesztheti el az utat. A hatalmas folyam ott hömpölygött el a vár alatt.

Mikor Pali elhagyta a várat, ugyanakkor ment ki a kapun egy cingár legényke is. Fogytékos volt a legényke ruházata, foltos a ruhája. Az arcán sebhely látszott, ami azt bizonyította, hogy a fiatalsága dacára már fölvetta a szabadságharc vérkeresztjét. A szakadó eső ellen hatalmas ernyővel védekezett. Olyan nagy volt az esernyő, hogy még három olyan más legény is elfért volna alatta. Csakhamar utolérte Palit és megszólította.

- Hová olyan sietve, kis öcsém? - kérdezte az esernyős.

- A dolgom után! - felelt mogorván Pali. Majd ingerkedve folytatta: - Urambátyám, úgy látszik, az esős időre való tekintettel, otthon hagyta a szakállát.

- Igaz biz'a! - nevetett az esernyős. - Hát korban nem vagyok sokkal idősebb nálad, de annál öregebb vagyok tapasztalatokban. Tudd meg, hogy én legionárius vagyok.

Olyan hetykén mondta ezt, hogy Pali meg nem állhatta, hogy meg ne kérdezze:

- Hát az mi lehet?

- Ejnye, hát még azt sem tudod? No látom, hogy nagyon tapasztalatlan gyerek vagy. A legionárius a világ legbátrabb katonája. Diákokból, fiatal emberekből alakult egy csapat, úgy hívják: a halálfejes légió. Mindenki halálfejet visel a sikkáján. Ez a halálfejes légió arról nevezetes, hogy dalolva megy a csatába és dalol a legnagyobb golyózápor közepette is. A parancsnokunk költő, aki verseket csinál a legvéresebb csatákban is.

Pali csóválta a fejét.

- Helyén lehet a szíve, - mondta.

- Eltaláltad, fiú! - kiáltotta a legionárius. - Magam is alig várom, hogy újra láthassam. Elfogott az ellenség. De csak addig tartott fogva, amíg megtudta, hogy legionárius vagyok. Akkor elhárították, hogy főbe lőnek. Belátod, hogy ezt már nem várhattam meg. Megszöktem. Most addig megyek, amíg megtalálom a légiót.

A legionárius vidáman, mosolyogva beszélt. A nagy esernyőn volt egy lyuk. Azon befolyt a víz és a vízcseppek egyenesen a legionárius orrára csöppentek. Nem sokat törődött vele.

- Hát te hová még, fiú? - kérdezte.

- Pestre! - felelt röviden Palkó.

- No akkor együtt mehetünk. Ketten talán majd csak tudunk arra vigyázni, hogy útközben el ne fogjon az ellenség. Az én nevem Barabás Barna. Diák vagyok.

- Engem meg Sóhaj Palinak hívnak.

Kezet fogtak.

- Gyere, Pali, az esernyőm alá, itt nem ázol, - szólt a diák.

Pali köszönte a szíves meghívást. Az ő gunyájának mindegy, ha meg is ázik. Nem finom posztóból szabta szabója.

A Dunaparton haladtak. A tavaszi esőzések megdagasztották a folyamot. A szennyes, sárga víz földuzzadtan hömpölygött a partok között. Csónakos, hajós nem látszott semerre.

- Itt nőttek föl ezen a tájon. Ismerek minden fát, minden bokrot. Tanító az édesapám Esztergomban. Diákfiú koromban a pajtásaimmal néha Bécsig is elkalandoztunk. Ha találtunk egy-egy gazdátlan csónakot, amit a szél, vagy a vihar leszakított valahol láncáról, bizony elfogtuk, aztán beültünk és evezünk, mintha a világ végéig meg se akarnánk állani.

- Nem volna rossz most se egy gazdátlan csónakot találni. Vízen könnyebb volna az utazás, - mondta Pali.

Alighogy kimondta, mintha a mesebeli tündérek játszanának velük, a folyam árja egy csónakot ringatott a part felé.

A diák sem volt rest. Eldobta az esernyőt. Nem félt most az esőtől. Leszaladt a meredek parton és egy útközben talált hosszú léccel a csónak után kezdett nyulkálni. A csónak lassan közeledett a parthoz. Barabás egyszerre nagyot kiáltott. Megfogta a csónaknak az orrát.

- Hohó! megvagy! - kiáltotta. - No lám, még evező is van benne. Mintha egyenesen a mi kedvünkért szakadt volna le valahol ez a csónak a láncáról.

Nem sokáig gondolkoztak. Gyorsan beleültek. Barabás elkezdett evezni.

- Most már legfeljebb az a veszedelem fenyeget, - mondta, - hogy a partról észrevesznek az ellenség előőrsei, aztán addig lövöldöznek ránk, amíg valamelyik eltalál: vagy bennünket, vagy a csónakot. Értünk nem kár, de ha a csónak golyót kap, kilyukad és a víz alá süllyed.

- A csónakkal mi is alásüllyedünk, - szólt vígan Pali.

A diák vidámsága ráragadt. Nem félt a haláltól, nem félt a veszedelemtől.

A csónak gyorsan siklott lefelé a hullámokon. Az ernyőt kifeszítették a csónak közepén.

- Így csak a király utazik! - kiáltotta Barabás és erősen húzta az evezőrudat.

A következő pillanatban rákiáltott Palira:

- Kapd le a fejed!

A csónakban hasaltak mind a ketten. Dördülés hallatszott a parton. A golyó ott sivített el a csónak fölött.

A parton egy fehérköponyeges katona állt: az ellenség előőrse. Dühösen fenyegetődött öklével a csónak felé, de többé már nem lőtt.

- Haha! - kacagott a diák. - Megázott a puskapora. Nem tud már löni!

A katona mindaddig fenyegetődött, amíg a csónak el nem tűnt előle. A sűrű eső elfödte a csónakot. Barátaink túl voltak az ellenség vonalán. Nem kellett többé az ellenségtől félni. A diák rágyujtott egy nótára, fújta teli tüdőből:

*Esik eső karikára,
Kossuth Lajos kalapjára,
Valahány csepp esik rája,
Annyi áldás szálljon rája.
Éljen a haza!*

- Ott van az a város, ahol ezt a nótát kitalálták! - mondta és előre mutatott.

Az esőfátyolon át tornyok és kupolák látszottak a parton.

- Esztergom város az ott. Ott énekelték ezt a nótát akkor, midőn Kossuth Lajos a gőzhajóval a városba érkezett, hogy fegyverre szólítsa a lakosságot. Esett az eső. Valaki elkezdte a dalt. Az emberek vele énekelték. El is ment Esztergomból minden épkézláb ember a haza védelmére.

III.

Az öreg Barabás két fia

- Ha már ilyen közel vagyok az otthonomhoz, legalább hazamegyek egy kicsit. Megnézem, mit csinál az édesapám! - Így szólt a diák és a csónakot a part felé kormányozta.

- Igen ám, de nekem sietős útam van, - aggodalmaskodott Sóhaj Pali.

- Hát akkor csak csónakázz egyedül tovább! Én bizony megnézem az édesapámat. Hátha gyalog mentél volna, öcsém, akkor is olyan nagyon sietnél?

Pali belátta, hogy a diáknak igaza van. Meg aztán neki is jól esett egy kis pihenés. A reggel óta szakadó esőben bőrig ázott. Bizony nem lesz kár megszáritani valahol a ruháját.

Kikötöttek a parton. A csónakot jól megerősítették, nehogy elvigye a Duna árja. Nem mindegy lehet gazdátlan csónakot találni. Gyalog indultak el a város felé.

Pali legelőször is a sok tornyot vette észre, már messziről látta a tornyokat a magasba emelkedni.

- Be sok templom van itt, - mondta.

- Van bizony, - felelt a diák. - Itt lakik a prímás, az országnak az első főpapja. Nagy ünnepeken, mikor meghúzzák az összes harangokat, még Komáromban is hallani az esztergomi harangszót. De csak úgy, ha csöndes idő van.

- Hát az miféle vár ott a hegyen?

- Az az esztergomi vár! - felelt a diák. - Az édesapám majd mesél neked arról a várról. Én bizony csak annyit tudok róla, hogy gyermekkoromban sokat bujkáltunk sötét folyosóin.

Mikor közel értek a városhoz, észrevette Pali, hogy az félig szigeten épült. A szigetet híd kötötte össze a város többi részével.

- A sziget a prímásé. Ott ő lakik, meg a papjai, - mondta a diák.

Girbe-gurba utcákon mentek keresztül. Pali csak azokat az utcákat jegyezte meg, amelyekben templom volt. Sok utcában volt templom.

Egyszerre megállottak egy kis alacsony ház előtt. A házon repedezett fekete táblát paskolt az eső. A táblára ez volt írva: Iskola.

- Itt lakik az apáim. Ő a tanító, - mondta a diák.

A házból egy magas, görnyedt hátú, botra támaszkodó öreg ember jött ki. Az egyik karjával egy halovány arcú fiatalember karjába kapaszkodott. A fiatalember olyan idős lehetett, mint a diák.

- Az apám és a bátyám, - szólt a diák és az öreg ember felé futott. Az kiterjesztette reszkető karját és keblére ölelte a fiát.

- Csakhogy még látlak, édes-kedves fiam, - rebegette az öreg ember. - Nemsokára meghalok már, nagyon öreg vagyok. Tudom, a bátyád alig várja már, hogy elmelessen ő is honvédnek!

A halovány arcú fiatalember búsan lehajtotta a fejét:

- Csak élj, édesapám sokáig, - morogta. - Jó nekem itthon. Az öcsém elvégzi az én kötelességemet helyettem is.

Pali meghatottan nézte a két fiút. Vajjon melyik a nagyobb hős köztük? Az-e, amelyik száz csatában nézett farkasszemet a halállal, vagy pedig az, aki itthon maradt a törődött öreg apja mellett, amikor mindenki elment és ápolja, gondozza az aggastyánt, nem félve attól, hogy némelyek talán gyávának fogják tartani.

- Üres az iskola! - folytatta az öreg ember. - A gyermekeim mind elmentek honvédnek. A legkisebb vitte a dobot és dobolt nekik. A város határáig én is elmentem velük. Tovább már nem tudtam menni: A lábam mehtagadta a szolgálatot.

Bementek a házba. Palit bemutatta a diák az édesapjának. Az öreg tanító fürkészve nézett a fiúra.

- Te is honvéd vagy? - kérdezte.

- Igen. Dobos a harmadik gyalog zászlóaljban, - felelte Pali.

A halovány arcú Barabás sóhajtva fordította el a fejét. Mindenki honvéd, csak ő nem az!...

A diák elbeszélte a kalandjait. A bátyja lángoló szemmel hallgatta a csaták és ütközetek leírását. Kipirult az arca és ökölbe szorult a keze. Mintha ő is hallotta volna az ágyúk dörgését, a puskaropogást.

- Ó, bár ott lehetnék! - kiáltott föl egyszerre.

Eltakarta az arcát és kiment a szobából. Az öreg tanító búsan nézett utána.

Pali a pihenés után szeretett volna mindjárt menni. De az öreg tanító visszatartotta:

- Ne menj egyedül, öcsém. Nem nagyon bátorságos errefelé az út. Mindenfelé kóborló ellenséges csapatok portyáznak a környékben. Ha elfognak, bizony nem nézik gyermekvoltodat, a másvilágra küldenek.

Este, lefekvés előtt Pali megtapogatta a keblére rejtett levelet. Megvolt a levél.

- Holnapután már Pesten lehetünk! - mondta a diák.

- Bár már ott lennénk! - felelt Pali és elaludt.

IV. Dunai emlékek

Még alig pitymallott, már talpon volt a két fiú.

Az öreg tanító még aludt, de az idősebb Barabás fiú már ébren volt. Elkísérte a fiúkat a Dunapartra, hová a csónakot rejtették a füzes bokrai közé. Ott elbúcsúzott tőlük.

A két testvér megölelte egymást.

- Lehet, hogy többé sohasem látlak, - mondta az öregebb Barabás az öccsének. - De ha úgy rendelné az Úristen, hogy egyedül maradok, az édesapám nélkül, elmegyek és fölkereslek.

- A hazának minden gyermekére szüksége van, - felelt a diák és megcsókolta a bátyját.

Beszálltak a csónakba. Az idősebb Barabás a csónakba tette a tarisznya elemózsiát, amit a fiúknak készített. Elindították a csónakot. Sokáig integettek a part felé, ahonnan az idősebb Barabás a kalapját lengette.

Mire kibontakozott a hegyek fölött a rózsás hajnal, már messzire jártak Esztergomtól. A tornyok eltűntek a hegyek mögött. A Duna Esztergom alatt hegyszorosban folyik. Kék hegyek húzódnak a partokon. Ez a nevezetes esztergomi szoros.

A hegyek oldalán falvak látszóttak. A falvak körül halászsok jártak barna csónakjukkal és hálójukat kivetették.

- Amoda van Párkány, - mondta a diák. - Vak Bottyán, a kurucok csillaga táborozott valamikor ezen a tájon.

- Ki volt az a Vak Bottyán? - kérdezte Pali.

A diák betette az evezőt, amelyet reggel óta húzott. Ugyancsak belefáradt.

- Én azt tudom csak róla, amit az édesapámtól tanultam. Éppen olyan nevezetes vezére volt a kurucoknak, mint Ocskai generális. Csakhogy Vak Bottyán vezér sohasem lett áruló. Vak volt az egyik szemére, azért hívták Vak Bottyánnak. Hanem az ép szemével látott úgy, mint más ember mind a kettővel.

Rákóczi fejedelem a Dunának erre a részére rendelte Vak Bottyánt, mert erre járt legtöbbet a labanc. Bécs felől erre jött be Magyarországra. Jött szépen addig, amíg Vak Bottyánnal találkozott.

Bottyán generális aztán visszakergette a labancot oda, ahonnan jött. A kuruc lovasok néha Bécs városának a kapujáig is elszáguldottak. Vak Bottyán az ő félszemével úgy vigyázott az egész Duna mellékére, hogy oda ellenség nem igen tehetette a lábát az ő tudta nélkül. Szerette is Rákóczi fejedelem az ő vezérét.

- Hová lettek a vitéz kurucok? - kérdezte Pali.

- Letűnt a szabadság csillaga. Elhagyta a szerencse a Rákóczi zászlóit. Elárulták, elhagyták a fejedelmet. Elbujdosnak a kurucok. Nem zengett többé a tárogató lelkesítő szava, amelyre harcra indult a magyarság. A győzelmes ellenség tűzre dobatta a tárogatókat, amelyeket megtalált, mert azt hitték, hogy a tárogatónak messzehangzó, mélabús hangjában van a kurucok vitézsége. Rákóczi fejedelem messze Törökországba bujdosott kevés hívével. Ott halt meg idegenben az utolsó nemzeti fejedelem. De most újra fölragyogott a szabadság csillaga! - kiáltotta lelkesen a diák. - Dunától a Tiszáig, a Kárpátoktól az Adriai tengerig lengnek a háromszínű zászlók, a honvédek lobogói.

A diák újra az evezőhöz nyult.

- Most már ismerjük egymást eléggé, Pali, - mondta. - Nem kérdeztem eddig tőled, te nem mondtad magadtól: mi járatban vagy?

Pali a diák arcába pillantott. Nem olvashatott ki abból mást, mint nyílt, őszinte barátságot.

- Megmondom, de ígérd meg, hogy senkinek a világon el nem árulod!

- Igérem, - felelt a diák és kezet fogott Palival.

- Tehát tudd meg, hogy rám egy fontos levelet bíztak, amelyet Pestre kell vinnem.
- Ki bízta rád ezt a levelet?
- Klapka tábornok, a komáromi várparancsnok.
- És kinek szól a levél?
- Kossuth Lajosnak.
- Tyű, - kiáltott a diák, - nem is tudtam, hogy ilyen fontos személlyel utazom együtt. Jól megőrizted a titkodat, Pali, ígérem, hogy én is megőrzöm.
- Nagyon örülök, hogy veled találkoztam., - szólt Pali. - Nélküled bizonyára már régen megöltek volna útközben. Gyalogosan mentem volna és a kémek, akik már Komáromban sarkamban voltak, megtalálták volna. Egy Bisztrai nevű kém már akkor tudta, hogy levelet viszek Komáromból, mikor még magam sem tudtam. Attól félek, hogy Bisztrai nem tévesztett el szem elől és folyton a sarkamban van.
- Ne félj Pali, - bízta a diák. - Ketten majd csak elbánunk Bisztrai urammal, ha útunkba jön. Amíg beszélt, a diák szorgalmasan evezett. A Duna árja is sebesen vitte a csónakot lefelé. Olyan gyorsan haladtak, mintha négylovas hintó vitte volna őket az országúton. A nap az ég közepén járt. Egyszerre azon vették magukat észre, hogy éhesek, mint a farkasok. A diák a partra kormányozta a csónakot. Elrejtöztek a füzesben és a tarisznyából jóízűen falatoztak. A diáknak könny szökött a szemébe:
- Szegény jó bátyám, - mondta. - Ha nem szeretné úgy az édesapánkat, velünk jött volna, csak inteni kellett volna neki.
- Bizony nehéz is otthon maradni ilyen időben, mikor a haza hívja a fiait, - felelt Pali.
- A hegyek mögött eltűnt a nap és a nagy hegyek, amelyek a Duna partjain emelkednek, sötét árnyékot vetettek a folyamra.
- Alkonyodik! - mondta Pali. - Jó volna éjjeli szállás után nézni. Vajjon messze vagyunk Pesttől?
- Holnap estére ott leszünk. Látod ott a távolban, a hegyek közé kanyarodik a Duna? A kanyarodón túl már nem messzire vagyunk Pesttől.

V.

Bisztrai, a kém

Kikötöttek a parton.

A hegyek oldalát sűrű erdő fődte. A csónakot elrejtették és bementek az erdőbe, hogy alkalmas éjjeli szállást leljenek.

Az est hűvös volt és a fiúknak ugyancsak vacogott a foguk.

- Tüzet kellene rakni, - mondta a diák.

Nyomban elindultak száraz fa keresésére. Az erdő nedves volt az utóbbi napok esőzésétől. Sokáig keresgéltek, amíg nagy csomó száraz fát összegyűjtöttek. A fát halomra rakták és kikerestek alkalmas erdei tisztást a tűzrakáshoz.

Csakhamar vígan lobogott a tűz és a fiúk melengették átfázott testüket a jókedvűen pattogó lángok mellett.

A tarisznyában találtak egy nagy darab szalonnát. Megosztottak rajta és hosszú nyársra tűzve a szalonnadarabokat, pirítani kezdték a tűzön.

Hej, nincs jobb eledel a pirított szalonnánál, ha más nincsen. Olyan jóízűen még nem is igen ettek szalonnát, mint a két fiú ott az erdőben. Megettek hozzá egy egész kenyeret és friss forrásvizet ittak rá.

- A királyok se lakomáznak különbül, - mondta nyelvét csettintgetve a diák.

Élesztgették a tüzet, hogy el ne aludjon. Volt most már elég száraz fájuk. A tűz megszáritotta a nedves farakást. Pittegett-pattogott a tűz. A lángok röpködtek szét a sötétségben. A két fiú elgondolkozva bámult a tűzbe.

- Mire gondolsz? - kérdezte egyszerre Palkót a diák.

Pali fölsóhajtott:

- Az édesapámra gondolok, aki megsebesülve fekszik a komáromi vár kórházában. Vajjon életben találok-e még, mire visszakerülök? Vagy visszakerülök-e általán valaha?

A diák vígasztalta:

- Ugyan, Palkó, nem szabad mindjárt a legrosszabbra gondolni. Bizzál a jó Istenben, ő nem hagyja el a benne bízókat. Látod, én odamegyek most, ahol a halált osztogatják, oda, ahol a légió harcol. Ott bizony senki sem tudja, hogy látja-e fölkelni a holnapi napot. De azért látnád csak, milyen vidám élet folyik a táborban. Nem búsul ott senki. Ha meg kell halni, szívesen halunk meg, mert a hazáért halunk.

Palkó megszorította a diák kezét.

- Igazad van. A hazáért még az életünket is szívesen odaadjuk.

Lassan elálmosodtak mind a ketten.

A csónakban volt egy rongyos pokróc. Annyi lyuk volt rajta, mint a rostán. De azért jó volt most ez a pokróc. Beleburkolóztak, lefeküdtek egymás mellé a tűz közelében.

Mindjárt elaludtak mind a ketten.

Pál még az első álmát aludta, amikor valami hideget érzett a mellén, fölébredt, fölnyitotta a szemét.

Azt látta, hogy egy ember guggol fölötte és a mellén kotorász. Pali rögtön megismerte az embert. Ugyanaz volt, aki a komáromi vár piacán megszólította: Bisztrai, a kém.

Pali egy szökéssel fölugrott.

- Talpra, diák! - ordította. - Talpra! itt a kém!

A diáknak se kellett több. Fölugrott, mintha puskából lőtték volna ki.

- Hol van? - kiáltotta.

Hol volt már akkor Bisztrai! Futott, mint a nyúl a fák között. Pali a melléhez kapott. A levél nem volt ott.

- Elvitte a levelet a gonosz! - kiáltotta és Bisztrai után iramodott.

A diák nagy szökéssel nyargalt Bisztrai nyomában. - Add meg magad, - harsogta. - Mert lelőlek.

Lehet, hogy ettől ijedt meg a kém. Rémulten hátra kapta fejét. Ebben a pillanatban megbotlott egy kiálló fatörzsben és a földre bukott. A két fiú a következő percben elérte.

Pali csak a levelet kereste.

Az ott volt Bisztrai összeszorított kezében. Elvette a levelet, aztán így szólt a diákhoz.

- Most már futhat tovább a gonosz!

- Nem addig van az! - kiáltotta a diák. - Mifelénk az ilyen urakkal másképpen szoktak elbánni.

A mellére lépett a kémnek.

- Imádkozzál! Ütött az utolsó órád!

Bisztrai könyörögve mondta:

- Kegyelem.

- Nincs kegyelem! - felelt a diák.

- Kegyelem! - ismételte a kém. - Szegény családapá vagyok. Kenyérkereső nélkül maradnak a gyermekeim.

- Átkozott a kenyér, amit te keresel.

- Sohasem teszem többet. Fölhagyok veled.

- Esküdj meg rá! - mondta a diák.

- Esküszöm! - szólt Bisztrai és fölemelte a kezét.

- Most pedig lódulj! - folytatta a diák. - Meg ne lássalak többet, mert meghalsz.

A kém remegve emelkedett föl. Elsietett a sötétben. Sohasem látta többé senki. Kivándorolt az országból, megtartotta esküjét. A két fiú sokáig beszélgetett az éjjeli kalandról.

- Csudálom, hogy ilyen nyomorult emberek is vannak a világon, - fakadt ki a diák. - A kémkedést tartom a legcsúnyább mesterségnek a földön.

Világosodni kezdtek a fák levelei. A hegyek fölött világos sáv jelentette, hogy virrad. Hűvös szél lendült keresztül az erdőn.

- Induljunk, Pali, hogy estére Pesten lehessünk.

Igy szólt a diák és talpra ugrott. Összeszedték cók-mókjukat és megkeresték a csónakot a füzesben.

VI. A visegrádi rom

Sötétben csónakáztak. Az utat nem tévesztették el. A Duna sodra vitte a csónakot, az evezők segítették.

Mire megvirradt, már nem is látták többé az erdős hegyet, amelynek oldalán az éjszakát töltötték.

Erdős hegyhátak emelkedtek jobbra-balra. A legmagasabb hegyormon rombadőlt várkastély látszott.

- Visegrád alatt vagyunk. - szólt a diák. - Ott látszik a híres visegrádi kastélynak a romja.

Az Anjou királyok építették a visegrádi várat, Róbert Károly, Nagy Lajos király laktak benne. Nagy volt akkor Magyarország. Három tenger határolta az országot. Nagy volt a magyar dicsőség.

A visegrádi királyi lakban világra szóló pompával, fénnel élt a magyar király. Idegen fejedelmeket, királyokat látott vendégül asztalánál és a gazdag főurak, pompás lovagok mindig a király környezetében voltak. A királyi udvar mesés fénye messze ragyogott. Az Anjou-házból származó királyok pompáját csak Hollós Mátyás múlta fölül. Ő is szeretett itt vadászgatni a zöld hegyek között, a nagy őserdőkben.

A csónak elhaladt a torony alatt. A régi torony komoran bámult bele a Dunába. Palkó borzongva nézte falait.

Az erdős zöld hegyek mosolyogva integettek a szemhatárról.

- Királyok jártak erre, - szólt a diák. - Királyok lába érintett itt minden rögöt. Még a vén Duna is megszépül Visegrád alatt. Királylányok nézték arcukat hajdanában tükrében. - Hanem most már jó lesz, ha nem töltjük hiába az időt. Estefelé Pesten kell lenni. Ott te átadod a rádbízott levelet, én pedig megtudom, hogy merre jár a légióm. Ott aztán elválunk egymástól.

Késő délutánig nem is szólt többet a diák. Erősen húzta az evezőt. Pali is hallgatott. Elszomorította az elválásnak közelsége. Nagyon megszerette a diákot.

VII. Az ostromolt Pest

Késő délután egy sziget mellett haladtak el. A szentendrei sziget volt az. A diák nem volt beszédes kedvében. Immel-ámmal beszélt:

- Olyan sziget, mint a többi. Semmi nevezetes nincs rajta. Bárcsak már Pesten lennénk!

Az alkonyatban megjelentek a szemhatáron Budavár magas bástyái. A Lánchíd nagy fekete árnyéka végigfeküdt a Dunán. Pest sötét volt, mint az éjszaka. Egyetlen lámpa se égett benne. Sötét volt Budavár is.

- Az ellenség tartja elfoglalva a várat, azért ilyen kihalt a város, - mondta a diák, midőn partra szálltak.

Pest abban az időben még nem volt az a gyönyörű nagy város, amilyen napjainkban. Csak a Dunasoron voltak palotái. A város legnagyobb része alacsony földszintes házakból állott.

A fiúk lépése visszhangosan kopogott a néptelen utcákon.

- Nekem a Stáció-utcába kell vinnem a levelet, - mondta Pali. - De hát merre van a Stáció utca? Sohasem voltam én Pesten.

Egyszerre észrevettek egy öreg embert, ki bő köpönyegében sietve haladt a házakhoz lapulva.

A diák utána sietett és megfogta hátulról a köpönyegét:

- Maga az, Istók bácsi! - kiáltotta. - Éppen magát keresem.

Az öreg ember majd sóbálvánnyá változott ijedtében.

- Te vagy az, Barabás öcsém? - mormogta kapkodva a szavakat.

- Én vagyok, én, Istók bácsi. Hol van a légió, azt akarom magától megtudni. A maga Gyuri fia a légióban szolgál.

Istók bácsi csak ekkor tért magához meglepetéséből. Kitérta két karját és keblére szorította a diákot.

- Sohasé hittem volna, hogy: Barabást, szegényt, elfogta az ellenség...

- Igaz, de elszöktem...

- No, azt ugyan jól tetted, öcsém. A légió pedig most a Felvidéken van, Kassa körül.

- Köszönöm, Istók bácsi. Isten veled Palkó! - kiáltotta a diák és már indult volna, ha Istók bácsi vissza nem tartja.

- Nem úgy van az! - mondta az öreg. - Nem mindennap látok én légiónáriust! Estére nálam lesztek. Holnap aztán Isten nevében útra kelsz.

Most már a Stáció-utcát is hamarosan megtalálták.

Palkó bekopogott a megjelölt házba.

A ház udvarán egy barna bajuszú fiatalember lovat sétáltatott. - Levelet hoztál Komáromból? - kérdezte, amikor Palkót meglátta.

- Igen.

- Add ide gyorsan. Soká jártál, öcsém.

A lovas átvette a levelet. Fölpattant a paripára.

- Én Kozaliczky vagyok, a kormányzó futárja. Már reggel óta vártalak, öcsém. A kormányzó úr tisztelteti a tábormok urat.

Igy szólt és kivágtatott a kapun. A paripa patkója tüzes szikrákat szórt a kövezeten.

Pali megkönnyebbülve nézett utána. Csakhogy átadta már a fontos levelet.

Estére az öreg Istók bácsinál vacsoráztak.

Az öreg gyönyörködve nézte a két fiút. Ő maga egy falatot sem tudott enni, csak a fiúkat nézte.

Palinak azt mondta:

- Van nekem itt egy fuvaros jó barátom. Az korán reggel indul Komárom felé. Majd az elvisz magával.

Pali köszönte szépen.

A diáknak annyi üzenetet adott át a fia számára, hogy ha a diák azt mind a fejében tartotta volna, egyébre nem is gondolhatott volna.

VIII. Palkó megsíratja Barabást

Hajnalban búcsúzott a diák.

Megölelte Palkót:

- Isten veled! Isten veled!

Nem tudott egyebet mondani, a könnyei elfojtották a szavát.

Palkó se tudott semmit se mondani, pedig annyi minden nyomta a szívét.

Az öreg Istók bácsi a diák után kiáltotta:

- Aztán, ha erre jársz, öcsém, el ne kerülj.

- Ha élek!... - felelt a diák és sebesen elment.

Palkót elvezette Istók bácsi a fuvaroshoz. Az már javában készülődött az útra. A fuvaros elvállalta Palit. De összeölelgette arra, mikor Istók bácsi elmondta, hogy a fiú milyen fontos dologban járt Pesten.

A fuvaros a lovak közé csapott. A csengős lovak gyorsan vágattak végig a pesti országúton.

Két napig ment a szekér. Nem volt akkor olyan könnyű az utazás, mint manapság. Ellenség járt az országúton.

Harmadnapra reggelre begördült a szekér Komárom várába. Pali a kapuban észrevett egy fiatal katonát, akinek nagyon ismerős volt az arca. Nézi, nézi egy darabig, aztán megismeri.

- Barabás!

Csakugyan az idősebb Barabás fiú volt.

Odaszaladt Palihoz és könnyes szemmel mondta el, hogy az édesapját tegnapelőtt eltemette. Meghalt a jó öreg tanító, ő pedig rögtön fölcsapott katonának.

Palinak az első útja a tábornokhoz vezetett.

A tábornok nagyon megdicsérte Palkót, mikor elmondta neki utazását. Gazdagon megajándékozta és így szólt hozzá:

- Nekem is van kedves hírem számodra. Az édesapád gyógyuló félben van.

Ennek örült meg csak igazán Palkó. Futott a kórházba. Ott az édesapja kezét megcsókolta:

- Hallottam, fiam, hogy derekasan viselted magad! - mondta az öreg zászlótartó.

Ez volt Palkónak a legnagyobb dicséret.

Egy hét múlva a vén zászlótartó már botra támaszkodva járkált.

Akkoriban egy újságlap került Palkó kezébe. Az újságban elesett honvédek nevei voltak följegyezve.

Amint olvasgatta Palkó a névsort, egyszerre megdobbant a szíve. A névsorban ott volt:

- Barabás Barna, légionárius. Elesett a szolnoki csatában.

Palkó keservesen megsíratta a vidám diákokat.

IX. Harc a sáncokon

Sóhaj Pali ott tengett-lengett a várban. Nyár volt, meleg napok jártak. Az ellenség fokozott erővel ostromolta a várat. De a vár bevehetetlen volt.

A hosszú ostromot már elunták a várban.

Egyszer elhatározták, hogy mulatságot rendeznek. Hadd mulassanak egy kicsit a katonák is.

Klapka tábornok volta multság fő-fő rendezője. A piacon ökröket sütöttek és hordó borokat ütöttek csapra. Szólt a muzsika, a honvédek pedig hamarosan táncra perdültek.

Az úri nép a bástyán mulatott. A széles bástyafalon a daliás honvédtisztek hetyke toborzót jártak, a pirosnadrágos tábori muzsikások pedig víg zenét fújtak hozzá.

Hej, meglátta ezt az ellenség. Uccu neki, arra szögezik az ágyúkat és gyilkos tüzelést kezdenek a vár ellen. Röpültek az ágyúgolyók, búgtak a bombák a mulatók feje fölött. Azok pedig csak nevettek az ellenség erőlködését és még vígabban ropták a táncot. Mintha meg lettek volna babonázva az ellenség ágyúi. Az ágyúgolyók elrepültek a bástya fölött, de senkinek még csak a hajaszála sem görbült meg.

Utoljára is az ellenség únta meg a hiábavaló lövöldözést. Megszüntették az ágyúzást, a várfalon pedig késő éjszakáig hangzott a muzsikaszó.

Hát így mulatott a komáromi helyőrség, míg az ellenség ádáz dühvel ostromolta a várat.

A vén zászlótartó is fölépült már annyira sebéből, hegy elment ő is a multsággra. Egy darabig nézte a táncoló honvédfiúkat.

Egyszer aztán az öreg zászlótartónak is jó kedve kerekedett, félreapta kopott katonasapkáját és dúdolgatott magában. Ha nem lett volna mankós bot a kezében, bizony táncra perdült volna ő is. Estefelé még vígabb lett a multság.

- Mindjárt jönnek a tüzes rakéták, - kiabálták a várvédők. - Azok majd megvilágítják a sötétséget.

A honvédek már megszokták, hogy éjjelenként az ellenséges ágyútelepről tüzes rakétákat bocsátottak a vár fölé. A röppentyük világosságánál lőtte aztán az ellenség a várfalakat.

Ezen az estén azonban hiába várták a világító röppentyűket.

Jött helyettük más.

Ahogy leszállt a sötétség, egyszerre riadót kezdtek verni a várban.

Rémesen peregetek a dobok, a trombiták pedig élesen harsogtak. Az ellenség fölhasználva a kínálkozó alkalmat, megrohanta a sáncokat.

Hej, vége lett a riadóra minden multságoknak. A honvédek abbahagyták a táncot. Futottak mind a kaszárnyák felé. Még a tábori muzsikások is letették a szerszámjaikat és igyekeztek fölcserélni a sípot a karddal.

Fölnyíltak a laktanyák kapui és fáklyák lobogó fényénél sorakoztak a honvédek.

Sóhaj Pál se sokáig vesztegette az időt.

- Megyek, apám! - Fegyvert kell fogni, hí a riadó.

A vén zászlótartó megszorította a fia kezét:

- Eredj, Pali! Aztán, ha az ellenség előtt vagy, gondoldj rám. Vágd helyettem is az ellenséget.

Pali elszaladt a kaszárnya felé, az öreg pedig csendesen bicegett utána mankós botjával.

A riadó hangjára megrémült a lakosság. Emberek, asszonyok futkostak az utcán, a gyerekek sírva futottak, anyjuk szoknyájába kapaszkodva.

Egy hatalmas lovas nyargalt a piacra:

- Emberek! - kiáltotta harsány hangon. - Klapka tábornok parancsából jelentem nektek, hogy nincs semmi baj. Honvédeink majd elbánnak az ellenséggel. Menjen mindenki nyugodtan haza.

A kaszárnyában ezalatt sorakoztak a honvédek. Egyik zászlóalj a másik után indult el. Rohamlépésben mentek, a tisztek kivont karddal haladtak századaik élén. Dübörgött a föld a honvédek lépése alatt. A szuronyok villogtak a sötétben. A várkaput kinyitották és a gyalogság kivonult a várból.

Sóhaj Pál mindjárt a legelső zászlóaljban volt, amely elhagyta a várat.

Az éjszakai idő hirtelen zivatarosra változott. A nagy meleg után sötét, lomha felhők gyülekeztek az égre. A szemhatáron tüzes fény cikázott és dördülés hallatszott. Nem lehetett tudni: az ellenség ágyúi tüzelnek-e, vagy pedig az égi háború villámai látszanak, mennydörgései hangzanak.

A zászlóalj alig tett néhány száz lépést a váron kívül, megbizonyosodtak felőle, hogy az ellenség ágyúi szólnak. Heves puskaropogás hallatszott a távolból. A maroknyi honvédcsoport, amely a sáncokat őrizte, elkeseredetten védte magát, amíg segítség érkezik a várból.

A segítség nem is késett. A zászlóalj futva haladt előre. A sötétségben, mögöttük ugyancsak lépések rohanása hallatszott. Ott jön a többi zászlóalj.

Simonyi Sámuelnek hívták a zászlóalj kapitányát.

- Fiúk, - kiáltotta a honvédek felé, mikor a sáncok közelébe értek, - inkább itt halunk meg valamennyien, de az ellenséget be nem engedjük! Előre!...

Alig mondta ki ezeket a szavakat, hirtelen megtántorodott, megfordult és arcra bukott. Golyó találta.

Sóhaj Pálnak nagyot dobbant a szíve.

Két honvéd fölemelte a parancsnokot és elvitte az útról. A hadnagy lépett a kapitány helyébe:

- Előre, fiúk! Ha meghal is valaki, az egyenesen a mennyországba jut, mert a hazáért halt meg.

A zászlóalj tovább vonult. Elérték a sáncokat.

Az ottlévő honvédek harsogó éljen kiáltásokkal fogadták a segítséget.

Hej, itt már kemény puskatűzbe jutottak.

A tüzes rakéták röpködtek a magasban és tüzesöt ontottak a földre. A tüzeső fényénél, mikor Sóhaj Pál a szomszédjára nézett, annak olyan fehér volt az arca, mint a halotté.

- Bajod van, bajtárs? - kérdezte.

- Nem, még eddig nincs semmi bajom, - felelt a honvéd, bizonyos Tápió Miska, - csak úgy elszomorult a szívem!

Sóhaj Pál vidáman kiáltott föl:

- A bátor katonát kerüli a halál. Ne félj Miska, amíg engem látsz!

A sáncok mentén sorakoztak a honvédek.

Végigheveredtek a sáncon és készen tartották a fegyverüket. A sötétségben nem láttak tíz lépésnyire se. Csak a puskadörgést hallották, meg a golyókat hallották füttyülni a fejük fölött.

- A puszkagolyók csak kis legyek, - mondta Sóhaj Pál. - De mindjárt jönnek a nagy dongók. Ne félj, Miska!

Csakugyan jöttek is a dongók: az ágyúgolyók. Zúgva csapkodtak le a sáncokba, nagy lyukat ástak a földbe ott, ahol leestek, ott forogtak egy darabig, aztán nagyot pukkanva szétrobbantak.

- Te, Miska, - szólt Pali. - Mikor én Pesten jártam, ott hallottam egy mesét. Az ellenség bombázta a várost. Úgy ropogott a sok bomba a háztetőkön, mint a jégeső. De akadtak bátor emberek, akik nem ijedtek meg a bombáktól. Ha valami térre, vagy utcára esett a bomba, hamar nedves bivalybőrt terítettek rá, mielőtt szétrobbanhatott volna. Négyen-öten szorították le a bivalybőrt a földre. Ha szétrobbant is a bomba, nem tett kárt senkiben, mert a bivalybőrt nem tudta keresztül szakítani.

Meglátta ezt egy becsületes csizmadia.

- No, - mondta magában, - én is így csinállok.

Ahogy hazament, éppen akkor esett az udvarába egy nagy bomba. Lyukat ásott a földbe, amint leest. Ott süstörgött, forgott, a csizmadiának nem volt bivalybőre, lekapta hát hamar a válláról a százgalléros köpönyegét, aztán uccu, ráborította a bombára. Bezzeg megjárta szegény. Darabokra szakította a százgallért a bomba, megölte őt is... Ejnye, mi bajod van Miska?

Tápió Miska nem hallgatta már a Sóhaj Pál elbeszélését. Kiejtette kezéből a fegyvert. Kiterjesztette a két karját.

- Megsebesültem Pali, - mormogta.

A sötétben eltalálta valami bolond puszkagolyó.

Sóhaj Pál féltérdre ereszkedett. Fölemelte Miska fejét. Sápadt, halálra vált az arca.

- Ejnye, Miska, ne bolondozz...

- Katonadolog, - rebegte Miska. - A hazáért halok meg. Egész hadsereg vár már rám a túlvilágon. Tudom, örülni fognak a bajtársak, ha berukkolok a túlvilági zászlóaljba. A kapitány már úgy is előre ment...

- Talán nincs is olyan nagy baj, Miska bajtárs, - vigasztalta Sóhaj Pál.

A haldokló honvéd fölnyitotta megtört szemét:

- Itt van egy gyűrű a balkezemen. Az édesanyám gyűrűje. Vidd el neki, bajtárs. Balassagyarmaton lakik. Özvegy Tápióné a neve. Mondd meg neki, hogy bátran haltam meg. Ő rá gondoltam, meg a hazára!

Nagy erőfeszítéssel fölemelte a balkarját és megcsókolta a kezén a gyűrűt.

- Húzd le, Pali, az ujjamról.

Sóhaj Pál könnyező szemmel engedelmeskedett.

Miska honvéd fölemelte a fejét és a sötétség felé fordult, amerre az ellenség volt. Harsány hangon kiáltotta bele az éjszakába:

- Azért mégis... Éljen a haza!

Véres hab ömlött ki a száján. Lehajtotta a fejét és meghalt. Ebben a percben éles trombitaszó hangzott a sötétben. Az ellenség rohamra indult a sáncok ellen. Palinak nem volt ideje a halottal foglalkozni. Kabátjába rejtette a gyűrűt.

- Ki tudja, - gondolta bánatosan, - vajjon teljesíthetem-e Miska megbízását? Nem vonulok-e be én is a túlvilági hadseregbe?

Ropogó puskatűz hangzott. Parancsszavak röpködtek a levegőben... Egyszerre megmozdult a sötétség. Fehérköpönyeges sorkatonaság jött rohamra. Villogtak a kardok. A sáncokról ebben a pillanatban puskadörgés hangzott. A honvédek fogadták ezzel az üdvözzel az ellenséget.

A puskatűzre megbomlott az ellenség sorfala, de nem hátrált. Elszánt katonák voltak azok is. Tovább rohantak a sáncok felé és mielőtt a honvédeknek idejük lett volna újra tölteni a fegyverüket, az ellenség kapaszkodott fölfelé a sáncokon.

Hát bizony most már nem volt mit tenni egyebet, mint fogadni az ellenséget. Erre a fogadásra legjobb volt a szurony. Szuronyt szegeztek a honvédek. Véres harc kezdődött a sáncokon. Az elszánt ellenség nekiment a honvédek szuronyainak, de a honvédek sem hagyták ám magukat. Úgy védték a sáncot, mint az oroszlanok. Dobogott a föld, a levegő reszketett a harci lármától. Nem szóltak már a puskák. Férfi küzdött, férfi ellen. Eltört a kard a szörnyű tusában. Elgömbült a szurony, megfordították a puskát és a vastagabb végével hadakoztak. Akit a nehéz puskaagy megütött, annak elég volt már a háborúból arra a napra.

Sóhaj Pál se restelkedett. Mikor kilötte a puskáját, elgömbült a szuronya, két kézre kapta a fegyvert. No most gyere ellenség. Úgy járt a kezében a fegyver, mint a cséphadaró. Hárman is jöttek ellene. No, Sóhaj Pál, most mutasd meg, hogy mit tudsz. Hát meg is mutatta. Nem hátrált volna egy tapodtat sem. Megfeszítette a lábát. Inkább itt hal meg, de nem mozdul.

Egyszerre aztán iszonyú ütést érez a fején. Valamelyik ellenség a háta mögé került és a kardjával fejbe ütötte. Sóhaj Pál megtántorodott és odarogyott a halott Miska bajtárs mellé. Elveszítette az eszméletét.

Arra tért magához, hogy csurom víz a teste, mint az ürgéé. A zivatar tombolt körülötte. Villámok hasították keresztül az éjszakát. Az égi háború véget vetett a földi háborúnak. Csend volt a csatamezőn, csak az ég döngött és a szél füttyült.

Pálnak iszonyúan fájt a feje. De az első gondolata az volt, vajjon győzött-e a magyar?

Lassan föltápáskodott a földről. Körülnézett. Messze a sáncárokból lobogó tábortűz pillantott meg. Tántorogva, meg-megcsúsza a nedves talajon, elindult a tábortűz felé. Közlebb, mindig közelebb ért a tűzhöz. Dobogott a szíve: vajjon honvédek ülnek-e a tábortűz körül, vagy pedig a győzelmes ellenség?

Mikor a tűz közelébe ért, ijedten meghátrált. Fehérköpönyeges ellenséges katonák ülték körül a tüzet... Meghátrált, de már későn volt, észrevették.

- Hohó, gyere csak te akasztófára való honvéd! - kiáltotta az egyik katona.

Fölugrott és megragadta Pált. Hogy pedig el ne menekülhessen, hamarosan összekötözte. Sóhaj Pál a földre bukott. Elvesztette másodszer is az eszméletét.

X. A fogságban

Világos reggel volt, mikor Pál fölcsudott kábultságából. A feje még mindig nagyon fáj. Szalmán feküdt és a keze össze volt kötözve.

Fölnyitotta a szemét. Egy katonát pillantott meg, aki vállra vetett fegyverrel sétálgatott előtte. A katona is észrevette, hogy Pál magához tért. Tört magyarsággal így szólt hozzá:

- No, csakhogy fölébredtél, pajtás. Már azt hittem, hogy csak a másvilágon ébredsz föl, olyan mélyen el találtál aludni.

- Hol vagyok? - kérde Pál.

- Fogoly vagy! A tábori kórházban vagy.

Pál nagy nehezen fölemelte a fejét. Egy nagy sátorban volt. A földön szalma és a szalmán sebesült honvédek feküdtek. A fehérköpönyeges őr vigyázva járt közöttük, nehogy rálépjen valamelyikre.

Pál a szalmán, maga mellett mindjárt egy ismerős honvédet vett észre: Bicze Pált, a zászlóalj dobosát.

- Szervusz, pajtás. Hát te is itt vagy?

A csupasz arcú kis dobos a lábára mutatott, vagyis az egyik lába helyére. A lábát elvitte valami ágyúgolyó.

- Nem volnék itt, ha ez megvolna! Elszökött tőlem a jobb lábam. Hej, pedig hogy szerettem! - felelt a kis dobos és bágyadtan mosolygott.

- Én pedig úgy érzem, mintha a fejem vesztettem volna el, - mondá Sóhaj.

- Jókora vágás van rajta. Az imént kötözték a tábori orvosok, mikor erre jártak. Te persze nem tudsz róla semmit.

- Még azt sem tudom, hogy kerültem ide, - szólt Pál.

A kis dobos erre tudott felelni:

- Azt majd megmondom én neked. Csata után összeszedték a sebesülteket, meg a halottakat. Emezeket eltemették. Egy nagy gödörbe hányták a névtelen hősöket. Honvédet, ellenséget együtt. Azok még odalenn a föld alatt is folytatják a tusakodást. Sohasem fognak megnyugodni egymás társaságában.

- Hát velünk most már mi lesz?

A kisdobos erre is tudott felelni:

- Bizonyosan föbe lőnek. Az elfogott ellenséget nem szokás kímélni. Én nem is nagyon bánom, legalább megszabadulok a kínjaimtól. Nagyon fáj a lábamnak a helye. Meg aztán mit is csináljak fél lábbal? Koldulni menjek tán?

Az őrtálló katona rájuk kiáltott:

- Ne beszélgetsetek, hé! Mert nem szabad. Csendesen feküdjön mindenki.

Jóképű, sárga bajuszú fiú volt a katona. Pali csöndesen megszólította:

- Hová való vagy?

A katona elgondolkozott:

- Minek kérdezed? Úgysem ismered azt a vidéket.

De látszott, hogy jól esett neki e kérdés. Mikor visszafelé sétált, megállt Pali mellett:

- Prágából való vagyok. Ott él a szegény, öreg édesanyám. Este-reggel imádkozik értem. Azért nem történt még semmi bajom.

- Szeretnél-e hazamenni?

A katona erre mérges lett.

- Ne kérdezz bolondságokat! Hát te nem szeretnél hazamenni?

- Nem! - felelt a Pali. - Én a csatamezőre szeretnék menni és beverni annak a fejét, aki az én fejemet bántotta.

- Azt már úgy sem találod meg. Talán azért nem szeretnél hazamenni, mert nincs otthonod?

- Nekem az az otthonom, ahol a csata van. Ahol küzdeni kell a szabadságért. Önként jöttem el hazulról, mert hívott a haza. Csak akkor megyek vissza a falumba, mikor a hazának már nem lesz szüksége rám.

Az idegen katona csóválta a fejét:

- Bezzeg hazamennék én, csak eresztenének.

- Látod, ez a különbség köztünk, - felelt Pali. - Mi magyarok lelkesedésből, hazaszeretetből harcolunk, ti pedig azért, mert parancsolják. Mi a hazánkat védjük, ti pedig csak engedelmességedtek föllebvalóitok parancsának, mikor harcoltok.

Az idegen katona összeráncolta a homlokát:

- Azt hiszem, - mormogta, - ha magyar volnék, én is úgy tennék mint ti... Hanem most elég legyen ám a beszédből, mert megharagszom.

Igy szólt és vállravezett puskájával tovább sétálgatott a sebesültek között.

A kisdobos odasúgta Palinak:

- Nézd, milyen szomorú lett az őr! Bizonyosan haza gondol az édesanyjára.

Nem sokáig figyelhették az őrtállót. Fölváltották. Az új őr mogorva, szálas legény volt. Ez nem állott szóba a foglyokkal. Haragosan járkált közöttük.

Estefelé újra eljöttek a tábori sebészek és megvizsgálták a sebesülteket. Mikor Pali fejéről levették a köteléket, azt mondta az egyik orvos:

- Hohó! hisz nem is olyan nagy már a seb. Holnap már lehet a haditörvényszék elé vinni.

Palinak hideg borzongás futott végig a hátán. Haditörvényszék! Tudja, hogy mit jelent ez a szó. Főbe fogják löni... Érezte, hogy valaki megszorítja a kezét. A kisdobos volt.

- Menekülj, pajtás, - súgta. - Menekülj!

Pál szomorúan intett:

- Hová menekülnék! Őriznek itt. Meg aztán a fejemet se bírom fölemelni.

A kisdobos nagyot sóhajtott. Aztán még egyszer megszorította a Pali kezét. Ki tudja, holnap lesz-e erre még ideje?

Estefelé nagy mozgalom volt a táborban.

A távolból puskaropogás, ágyúdörgés hallatszott.

- A magyarok visszaveszik a sáncot az ellenségtől! - kiáltotta Pali és csaknem fölugrott az izgatottságtól.

Egész éjjel nem tudta lehunyni a szemét.

Az ágyúdörgés megrázta alatta a földet és csaknem fölkiáltott:

- Előre, előre!

Képzeletében látta a zászlóaljkat előre rohanni. Hej, ha ő is ott lehetne!

Hajnal felé nagy zavar támadt a táborban. A katonák jöttek vissza. Kimerülten, lehorgasztott fejjel botorkáltak a tábor előtt.

Kocsikon jajgató sebesülteket hoztak. De nem magyar sebesülteket.

- Győztek a magyarok! - ujjongott Pali és a kisdobos nyakába borult sírva.

Eszébe se jutott most, hogy reggel haditörvényszék elé állítják és esetleg föbbe lövik. Mámorossá tette a győzelem. Látta lobogni a háromszínű zászlót a visszafoglalt sáncokon és hallotta a honvédek diadalmas kiáltását:

- Éljen a haza!

Boldogan aludt el.

XI. Váratlan fordulat

Sóhaj Pált másnap nem állították a haditörvényszék elé. Sokkal súlyosabb volt a fején lévő seb, semhogy mozdulni tudott volna. A tábori orvosok beszélgetéséből kivette Pali, hogy azelőtt való nap az ellenség nagy veszteséget szenvedett. De más híreket is hallott. Egy torzonborz bajuszú honvédhuszárkáplárt hoztak a kórházba. Golyó fúrta keresztül a lábát, leesett a lováról és az ellenség elfogta.

A huszárkáplár ugyancsak szidalmazta az ellenséget, mikor a szalmára fektették.

- Csak a kardom volna meg, majd megmutatnám én a hátvágást az ellenségnek! - kiabálta.

De bizony a kardját már jó előre elvették.

Sóhaj Pál megkérdezte a káplárt:

- Huszár bácsi, mi újság Komáromban?

- Rossz újság van. - felelt a huszár. - Elveszett a magyar szabadság. A magyar hadsereg letette Világosnál a fegyvert. Már csak Komárom áll, de az áll rendíthetetlenül.

A huszár keservesen fősóhajtott:

- Letűnt a mi szép csillagunk!

Pali elgondolkozott a huszár beszédén.

- Nem baj az, huszár bácsi. A magyar szabadság élni fog addig, amíg Isten lesz az égben, amíg magyar lesz a földön.

A vén huszár erre már nem felelt egyebet, mint elkeseredve fölkiáltott:

- Szép, szép, öcsém, de én már az én vén fejemmel mégis csak jobban szerettem volna, ha legyőzzük az ellenséget s kiverjük az országból.

Pali vígasztalta a vén huszárt:

- Áll még Komárom vára! Sok víz lefolyik addig a Dunán, amíg az ellenség ezt a várat beveheti.

A huszár erre búsan szólt.

- Pedig nem is olyan sok víz folyik le a Dunán. A várban már beszélnek, hogy alkudoznak Komárom föladásáról. Mit csinálna itt a magyar egymagában, mikor már az egész ország az ellenségé?

Pali ezen nagyon elszomorodott. Azzal vígasztalta magát: „Engem úgy is föbbe lőnek, az én sorsom már meg van pecsételve!”

Napok múltak. A foglyokkal nem törődött senki. Csaták sem voltak. Hallgattak az ágyúk, pihentek a katonák.

- Vajjon mit csinálnak Komáromban? - tünődött Pali magában, mikor nem hallotta a komáromi ágyúkat dörögni. A többi foglyok is szomorú lemondással heverésztek a szalmán. Vége a magyar szabadságnak...

Egyszerre híre jött, hogy föladják a várat, az ellenség bevonul és a foglyokat szabadon bocsátják.

Pali izgatottan várta a reggelt.

Még alig hajnalodott, dobpergés verte föl álmukból a katonákat. A foglyok kezéről levették a bilincseket. Palinak fejsebe már egészen begyógyult. A huszár is talpra állott, csak a kis dobos nem tudott mozdulni. Nem gyógyult meg a lába. A mankón pedig még nem tudott járni.

Ragyogó szeptemberi reggel volt.

Az ellenséges csapatok Komárom felé vonultak.

A kapukat fölnyitották, az ellenség bevonult a várba. Palinak első dolga volt az édesapját megkeresni.

A vén zászlótartó alig hitt szemének, mikor a fiát meglátta.

- Hát te élsz? - kiáltotta.

A nyakába borult és sírva megcsókolta.

- Azt hittük, hogy elestél a csatában. No, csakhogy itt vagy, kedves fiam! Most már mehetünk haza. Vége van a háborúnak.

- Hát menjünk haza. Legyőzött bennünket az ellenség, - felelt szomorúan Pali.

- Nem győzött bíz az le! A magyar szabadság él. Élni fog örökké. Él a fűben, a virágban, a levegőben. A magyar nemzet nem felejtí el, hogy szabadnak született. A szabadságharc tovább folytatódik. De most már nem a csatamezőkön, hanem az eszmékben, a gondolat fegyverével.

Egy magas barnabajuszú honvédtiszt mondta ezeket a szavakat, aki meghallotta a zászlótartó és fia beszélgetését.

- Ne búsuljon, bátyámuram, - folytatta a vén katona vállára csapva kezével. - Mi talán már nem érzük meg, de a fia biztosan megéri, hogy fölvirrad újra a magyarnak. A szabadságot nem lehet a föld alá temetni!

A zászlótartó elgondolkozott:

- Igaz bíz a! - mormogta. - Gyerekeink, unokáink folytatják a harcot, amit mi elkezdünk.

A honvédtiszt kezét szorította a zászlótartóval.

- Isten áldja meg, bátyám! - mondta.

Palinak is a kezét nyújtotta:

- Isten veled, öcsém! Ne felejtse el soha, hogy a szabadság katonája vagy.

Elbúcsúztak, elváltak.

Elhagyták estefelé a várat és csendesen ballagtak az országúton.

Pali egyszerre megfogta az apja kezét:

- Megálljunk, apám. Én még nem mehetek haza. Egy haldokló bajtársamnak megígértem, hogy elviszem az édesanyjának az utolsó üzenetét.

- Veled megyek, fiam! - felelt az öreg, - most már ne hagyjuk el egymást.

XII. Özvegy Tápióné

Beletelt három nap, amíg Komáromból Balassagyarmatra jutottak.

Nem mentek ám az egyenes országúton. Uttalan erdőben, hegyek között jártak bujdosva.

Az ellenség volt az úr az országban és nem kegyelmezett senkinek.

Egy esős reggelen értek Gyarmatra.

Nemsokára megtalálták az özvegy Tápióné házát.

Bekopogtattak hozzá.

Öreg asszony volt már az özvegy. Haját behavazta az idő, arcára barázdákat vont. Mikor a két bujdosó honvédet megpillantotta, szíves szóval kiáltott rájuk:

- Kerüljenek beljebb! Isten hozta nálam! Itt ugyan el lehetnek akár ítélet napjáig is. Szívesen látom magukat. Nekem is van egy szegény honvéd fiam...

Az özvegy leültette a bujdosókat. Kínálta őket mindennel, ami házában volt. Mikor meghallotta, hogy Komáromból jönnek, majdnem összecsókolta őket örömeiben.

Palinak megdobbant a szíve.

Istenem, hogy mondja meg ő ennek a jó öreg asszonynak, hogy már nincs fia.

- Ott van ám az én fiam is, Miska! Ismerték tán őt?

Palinak remegett a hangja:

- Jó pajtásom volt...

Özvegy Tápióné halálsápadt lett:

- Miért mondod, fiam, hogy csak volt?

Pali nem tudott mindjárt felelni.

De minek is felelt volna. Az anyai szív már megérezte a valót.

- Meghalt? - kérdezte tétovázva.

Pali kivette a gyűrűt a zsebéből.

- Ezt küldi a csatamezőről.

Özvegy Tápióné fölsikoltott és az asztalra borult.

- Bátran halt meg, - folytatta Pali. - Az volt az utolsó szava: eredj, bajtárs, mondd meg az édesanyámnak, hogy ő rá gondoltam, meg a hazára.

Özvegy Tápióné keservesen zokogott.

Az öreg zászlótartó is közbe dörögött ekkor:

- Ne búsuljon, asszonyom: a hazáért halt meg a fia.

Özvegy Tápióné fölemelte a fejét. Egyszerre elmúlt a zokogása.

Odalépett a zászlótartóhoz és kezét szorította vele:

- Igaza van! A hazáért halt meg, - szólt büszkén. - Ha még egy fiam volna, azt is odaadnám a hazának.

HŐSI TÖRTÉNETEK

Az utolsó vörössipkás

A honvédmenedékház lakói mindnyájan egyforma szürke, ősz, öreg emberek. Bizony nehéz őket megkülönböztetni egymástól kávébarna ruhájukban. De a parancsnok dédunokája, a nyolc esztendő Gyula, aki ott szokott játszózni a kertben, a nagy fák alatt megismeri névszerint az öregeket. Ismeri Gyurka bácsit, a branyiszközi hőst. Ismeri Nagy Péter őrmestert, aki futár volt a fővezér mellett és húsz lovat lőttek ki alóla. De legjobban ismeri Mihály hadnagyot, aki leggyakrabban szokott játszózni a kis Gyulával.

Mihály hadnagy azt szokta mondani:

- Nekem is volt egy ilyen kis unokám otthon, a falumban. Hej, azóta talán már bajusza is nőtt az én unokámnak!

Ezért aztán szereti a kis Gyulát Mihály hadnagy. Szeretetének egyik bizonyága az: megengedi a kis Gyulának, hogy a sapkáját, az aranyzsinórosat, hordja egész nap a fején. A másik bizonyága az, hogy megtanította arra a híres hátvágásra, amely félelmetessé tette az egész világon a magyar huszárt. Fából kardot faragott a kis Gyulának és órák hosszáig gyakoroltatta vele a hátvágást a kerti fák alatt. A sétálgató öreg honvédek hátratett kézzel nézték a katonás gyakorlatot és meg voltak elégedve a kis Gyulával.

Mihály hadnagy pedig így szólt:

- Most még csak közhonvéd vagy, kis Gyula, de ha így haladsz, nemsokára káplár lehetsz.
- Mint Havadi bácsi, a szenttamási hős? - kérdezte Gyula.
- Szakasztott úgy, mint Havadi, - felelt Mihály hadnagy.

Az öreg Havadi, aki ott pipázgatott egy vén hársfa alatt, nevetve bólíngatott ősz, öreg fejével.

- Nekem se volt bajuszom, amikor káplár lettem, - mondta. - Most már szakállam is van, még pedig fehér, és még mindig káplár vagyok. De büszke is vagyok a rangomra. Nehezen jutottam én ahhoz. Én vagyok az utolsó élő honvédkáplár. Az utolsó vörössipkás.

A kis Gyula odahúzódik Havadi bácsi mellé:

- Tessék elmondani, hogy történt az?

Az öreg honvéd megtömködi a pipáját.

- Hát előlről kell kezdeni, kis fiú. Egy szép napon kihirdették a pesti piaristák gimnáziumában, hogy e naptól fogva nem lesz több tanítás, becsukják az iskola kapuját, mert a főtisztelendő tanár urak besoroztatták magukat az alakuló honvéd hadseregbe.

Fehér György tanár úr, aki utolsónak maradt az iskolában, hogy a kapukat bezárja, így szólott a fiúkhöz:

- Akinek kedve van közületek, az eljöhet velem. Eljöhet velem vörössapkasnak.

Akkoriban már híresek voltak a vörössapkasok. Nem rendes sereg volt, fölvettek oda mindenkit, akinek még nem volt bajusza. A fiatalság volt a mérték a sorozásnál. Rövidnadrágú fiúcskák a szülei háztól, diákok az iskola padjából, fiatal papok az oltár mellől csak a vörös-

sapkásokhoz mentek. Ott nem kérdeztek senkitől semmit. A fejébe nyomták a vörössapkát és beállították a sorba. A zászlóalj apja, - az öreg zászlótartó, - elővette a jegyzőkönyvét.

- Mondd meg az édesanyád nevét. Hadd tudjuk, hová írjunk, ha elestek a csatamezőn.

Ez volt a fogadtatás a vörössapkásoknál.

Aki azt mondta, hogy árva, nincsen édesanyja, azt mindjárt az első sorba állította az öreg zászlótartó. Az ment legelől a tűzbe.

De legeslegelől egy rövidnadrágos kis fiú járt mindig. Dob volt a nyakában és azon verte a rohamra az indulót. Közben pedig úgy futott előre, hogy a zászlóalj alig bírta követni. Pedig jó futó gyerekek voltak ott. Jól tudott futni mindegyik előre.

Fehér tanár úr oda vitte azokat a fiúkat, akik az iskolai könyvet a karddal akarták fölcserélni. Persze ott voltam én is és nagyon féltem, hogy nem vesznek föl, mert az egyik lábam hibás, alig észrevehetőleg rövidebb volt, amint a másik. Járás közben bicegtem egy kicsit. Hogy most már nem bicegek, annak az az oka, hogy a másik lábam, az egészséges, golyót kapott... Rossz lett mind a két lábam. Hanem ez máskor történt.

De alaptalan volt a félelem. Nem nézték azok a lábamat. Egy pelyhesállú ifjú volt a parancsnok. Az rendelkezett:

- Adjatok sapkát az újonnan jötteknek. Fegyvert csak holnap kapnak. Ha vesznek az ellenségtől.

Este aztán csak hallom, amint az öreg zászlótartó sorban járta a gyerekeket:

- Hajnalban lesz a roham, gyorsan aludjatok, fiúk. Megyünk a szenttamási sáncok ellen. Aztán csak arra vigyázzatok, hogy Kis Pali valahogy egyedül ne érjen a sáncokra.

Amint megtudtam, Kis Palinak a kis dobost hívták, aki mindig legelől szaladt.

Hajnalban, amikor sorakoztunk, hát én szépen csak az első sorba állok ám. Azt mondja az öreg zászlós:

- Hátrább, fiú. Rossz a lábad. Csak a többit hátráltatnád az előrehaladásban.

- Tudok én futni, zászlótartó bácsi, - feleltem. - Majd meglátja, ha neki indulunk.

Egyszer aztán elindultunk. Eleinte csak lassan-lassan, amíg a sáncok feltűntek a szemünk előtt.

- No most, hajrá! - kiáltja az öreg zászlótartó. - Kezdheted, Kis Pali.

Kis Pali megzördíti a dobot és megindul a zászlóalj, mint a fergeteg.

- Csak előre, édes fiam! - hallom a hátam mögött az öreg hangját.

Azt néztem, hogy hol van Kis Pali.

Kis Pali gyors lábával messze megelőzte a csapatot. Nagyon jó futó gyerek volt. No de a többiek is tudtak ám menni. Alig telt bele egy perc, már elértük a sáncokat. Pajtásaim, akik velem Pestről jöttek, el-elmaradoztak, golyót vagy kartácsot kaptak. De mi elértük a sáncot. Én csaknem egy időben Kis Palival, a híres dobossal.

- Hohó, - kiált rám Kis Pali, - nem oda Buda, pajtás! A sánc tetején kell legelsőnek lenni. Az a legény.

Azután látom, hogy mászik fölfelé, mint egy mókus...

Abban a percben ér oda az öreg zászlótartó.

- Tartsa ide, bátyám uram, a vállát, hadd álljak rá, - kiáltok én.

Az öreg megáll, én a vállán termek, onnan pedig fölugrom a sánc tetejére. A kezemmel pedig húzom föl a zászlót magam után. Mire kitéztem a zászlót, már ott állott mellettem Kis Pali is.

- No, ezt jól csináltad, pajtás, - szólt és megszorította a kezem.

Abban a percben golyó járta át a szívét...

Én léptem a Kis Pali helyére a zászlóaljnál. Én lettem a kis dobos, a kis káplár a szenttamási diadal után.

Régen volt. Azóta újra együtt van a vörössapkás zászlóalj a másvilágon. Én vagyok tán az utolsó, aki még nem rukkolt be. No de nemsokára megyek már én is.

Sánta honvéd

Akkoriban, amikor kiütött a szabadság és a haza hívta az ő fiait, nem maradt otthon a mi falunkban még az öreg Gyuri Mihály se. Kardot kötött ő is az oldalára és elment arra, amerre a zászlót vitték. De mégis maradt otthon valaki... Senki más, mint a kerülő fia, sánta Matyi. Persze szívesen elment volna ő is szegény, de nem vitték, nem kellett honvédnek: az egyik lába rövidebb volt, mint a másik. Szegény sánta Matyi szomorúan nézte, milyen vígan, boldogan csapnak föl katonának a falubeli legények. A piacon verbunkos huszáruk táncoltak, szólt a muzsika... Hej, ha nem volna Matyi sánta, de menne azonnal honvédnek! Így csak búsan füttyentett a kutyájának és elment haza a kerülő házába. Ott leült az eresz alá, a kutyája: Tisza, a lába elé heveredett és ott ültek, búslakodtak.

A sánta Matyi kutyája nagyon okos kutya volt. No, nem volt valami szép kutya, olyan, amilyent városon lehet látni. Bundás, bozontos kis pusztai kutya volt, a szeme úgy villogott, mint a farkasé, rekedt ugatásáért pedig dehogy is túrték volna meg valami kényes városi házban. De Matyinak jó volt Tisza úgy, ahogy volt. Ő volt a legkedvesebb pajtása, leghűségesebb barátja, úgy összeszoktak, hogy szinte már megértették egymást. Akkor is, amikor ott búsulnak a ház eresze alatt, addig nézett a kutya gazdájára, amíg az megértette, hogy mit akar Tisza mondani. Tisza azt akarta mondani:

- Ha már te, szegény gazdácskám, nem kellesz honvédnek, hátha kellek én? Az én lábam gyors, a szaglásom éles, bátorságom is van elég. Próbáljuk meg, hátha bevennének engem a seregbe?

Matyi gondolkozott... Egyszer csak kihozta a tarisznyáját a házból, kezébe vette a pálcáját és elindult fölfelé a Bükkbe, a sűrű erdőkbe. Tisza persze a nyomába. A Bükkben tanyázott abban az időben a legbátrabb, leghíresebb szabad csapat, a Szécsény Kálmán csapata. Réme, rettegése volt az ellenségnek a szabad csapat. Akkor csapott rá fergeteg módjára, amikor nem is várta.

Kétnapi bolyongás után az erdőségben Tisza halkán elvakkantotta magát sánta Matyi előtt. Erdei tisztáshoz közeledtek. A tisztáson tűz lobogott és a tűz körül marcona legények heverésztek.

- Ki vagy? - kiáltott az ör, mikor Matyi kilépett a sűrűből.

- Jó barát, - felelt a sánta legény. - A vezérrel szeretnék beszélni.

Hatalmas termetű, barna arcú, villogó szemű fiatal ember emelkedett föl a tűz mellől.

- Mit akarsz velem? - kérdezte.

Matyi ugyancsak megszeppent most. Ha nem érzi, hogy Tisza ott ugrál a háta mögött, annyit se tudott volna mondani, mint amennyit mondott:

- Szeretnék beállni a dicső csapatba...

A vezér elmosolyodott:

- Eredj haza, fiam, mit csinálnánk mi teveled?

Matyi elvörösödött:

- Nem is énrólam van szó, hanem a kutyámról. Erről ni... Ez a kutya nagy szolgálatot tehetne a csapatnak. Éles szaglása alkalmas volna arra, hogy kikémlelje az ellenséget, mert nagyon messziről megérez mindent. És ha talál valamit, nekem megmondja...

A vezér elgondolkozott:

- Szóval, kém akarsz lenni? Helyes. Nem csúnya foglalkozás az, ha a hazáját szolgálja vele az ember. Csak akkor megvetendő a kém, ha az ellenségnek elárulja a honát. Itt maradhatsz, majd meglátjuk, hogy meddig maradhatsz.

Tisza, amint Szécsény vezér befejezte szavait, boldogan táncolta körül a vezért, megnyalta a kezét és vidáman csaholt:

- Érti ám ez az emberi beszédet is, - szólt Matyi.

A vezér csodálkozva nézte a bozontos hű ebet.

- Annál jobb, - felelte.

Matyi és Tisza ott maradtak az erdei táborban. Az eget alig lehetett látni a nagy fáktól és semmiféle zaj nem hallatszott oda a külső világból, még a lovak se dobogtak, nem nyerítettek, a legények pedig halkán beszélgettek csupán egymással.

Csakhamar megtudta Matyi, hogy a szabad csapat már napok óta várja az ellenséges hadsereget. Arra fog elvonulni egy mély erdei úton. S akkor rá akarnak csapni. Csakhogy az ellenség még mindig nem mutatkozik.

Korán hajnalban elindult Mátyás a kutyájával. Az őrtálló legény, aki elmenni látta őt, még utána kiáltott:

- Azután nehogy elárulj az ellenségnek.

A nap már fölkelte a hegyek mögött, de az erdőben a százados nagy fák alatt még félhomály volt. Az őrtálló legény hallotta újra a tompa kutyaugatást, nemsokára azután a sűrűségből egy arcából kikelt fiú futott ki lelkeszakadtából.

Harsogó hangon kiáltott rá a szundikáló táborra:

- Talpra, legények! Itt van az ellenség!

A Tisza kutya rekedt, tompa vonítása, fegyverek csörgése, katonák riadt kiáltozása nem múlta felül azt a zajt, amely a sűrűség felől közeledett. Ott törtetett bokrokon, fákon keresztül az ellenség, hogy meglepje a híres szabad csapatot. Recsegték a fák, nyerítettek a paripák, eldördült néhány puska. Szécsény Kármán fölállította a legényeit, azután várták szép csöndesen az ellenséget. Csakhamar megvillant az ellenség fehér köpenyege, a szabad csapat pedig sorsütet adott.

- Kard, ki kard! - hangzott a Szécsény kiáltása. A kardok zörrenve röpültek ki és a marcona legények megrohanták az ellenséget. A legények előtt egy bozontos, dühös kis kutya futott csaholva és harapott ott, ahol ért...

Az erdei csetepatének csak egy halottja volt. Senki más, mint szegény sánta Matyi. A mellébe fúródott egy bolond golyó. A vezér megsímogatta a sebesült homlokát:

- Derék fiú vagy, Mátyás! - szólt.

- Most már boldog vagyok, - rebegette a sánta fiú. - A hazáért halok meg én is, mint azok a többiek, az egészségesek.

Tisza még nagyon sokáig szolgálta a szabad csapatot.

Az öreg honvédek apja

I.

Egy nyári napon utam ismét az öreg honvédek közé, a város határában levő honvédmenedékházba vezetett, mert azt hozták hírül, hogy a menedékháznak nevezetes új lakója van. A nevezetes lakó Csécsi Szabó Dániel, akiről a magyar szabadságharc története sok híres, vitézi cselekedetet jegyzett föl.

A villamosvasúton éppen öt-hat öreg honvéd utazott hazafelé, akik reggeltől délig a Nemzeti Múzeumban őrködnek, most pedig ebédelni hazatérnek a honvédházba.

Az egyik öreg honvédet ismertem és megszólítottam.

- Jó napot kívánok, Kovács őrmester uram!

- Adjon Isten, öcsém uram, - felelt Kovács őrmester. - talán bizony ismét hozzánk jön látogatóba?

- Valóban a honvédházba igyekeztem, - mondtam, - a híres Csécsi Szabó Dániellel szeretnék megismerkedni.

- Hát megjött az öreg is. Mert mindenki csak ide kerül egyszer az öreg honvédek házába, - felelt Kovács őrmester. - Akit nem a szegénység, elhagyottság hoz ide, azt a magányosság, az unatkozás vezet a honvédházba. Szeretne mindenki együtt lenni régi bajtársaival, mielőtt lehunyna a szemét örökre. Nekem is volna odahaza a falunkban földcském, házacskám, amiből megélhetnék, de mégis itt érzem magamat legjobban a honvédházban. Otthon, a falumban már mind a temetőbe költöztek azok a régi öreg emberek, akik hajdanában az én barátaim voltak. Az új emberek, a fiatalok már nem ismernek, nem értenek. Nem ismerem én se őket. Az ember csak azon veszi magát észre, hogy egyedül maradt, nincsen senkije. Hát azért jöttem el én is a falumból öreg napjaimra. Hallottam a budapesti honvédmenedékházról, ahol összegyűlnek mindazok az öreg honvédek az ország minden részéből, akik még manapság életben vannak. Itt megtalálhatják egymást. Hófehér hajú öreg emberek ismertek egymásra, akik, mikor legutoljára látták egymást, bajszatlan, barna ifjak voltak.

- Aztán könnyen megismerték egymást olyan nagy idő után? - kérdeztem.

Kovács strázsamester megcsóválta bozontos fehér üstökét.

- Dehogyan is könnyen. Néha egy hét is elmúlik, amíg a legjobb barátok, a leghívebb bajtársak újra egymásra ismernek a fehér szakáll, ráncos arc, megöregedett külső miatt. Hiszen még a neveket is el lehet felejteni olyan nagy idő alatt.

- Bizony hatvan esztendeje annak, hogy az öreg honvédek fiatal honvédek voltak.

Az öreg Kovács mosolyogva legyintett:

- Lehet, hogy hatvan... De én bizony nem tudom. Én már régen azt sem számolom, hogy hány esztendő vagyok. Minden rám virradó napot ajándékba kapok én már a jó Istentől. Nagyon öreg ember vagyok már én. De annyit tudok, hogy Csécsi Szabó Dániel még nálamnál is öregebb.

- Hogy lehet az?

- Úgy lehet, fiam, hogy sokáig engem tartottak a honvédmenedékházban a legöregebb honvédeknek. Igaz is volt ez. Mert öcsém volt minden öreg honvéd. Úgy is bántam velük, mint öcsémmel. Még a pipámat is megtömettem velük. De már tegnap én tömtem meg másnak a pipáját, a Szabó Dánielét. Mert ő még nálam is öregebb. Akár apja lehetne az egész honvédmenedékháznak. De apja volt már akkor is a honvédeknek, amikor azok gyerekek voltak. „Apám uram” volt a neve a vén zászlótartónak a Guyon tábornok seregében. „Apám uram”-nak nevezzük őt mostanáig is.

- Hát aztán megismerték mindjárt az öreget? - kérdelem én.

- Dehogyan ismertük meg. Az első napokban csak messziről nézegettük a nagyon öreg embert, aki senkihez sem szólt egy árva szót sem. Csak ült egymagában a fák alatt, ült-üldögélt. De észrevettük, hogy félszeggel odapillant, amikor egyik-másik öreg honvéd elballagott mellette. Aztán mosolygott a bajusza alatt. De nem szólt egy szót sem. Ha megszólítottuk: nem felelt.

Mi pedig már nagyon szerettük volna tudni, hogy ki legyen az új lakó, „a vendég”, ahogyan az új embereket nevezni szokták. A parancsnok úr megmondta a nevét, de többet ő sem mondott. Szabó? Szabó? Hiszen sok Szabó volt a honvédek között. Én magam is ismertem vagy ötöthetot. Szabónak hívták a kapitányomat, de a kis dobosunk is Szabó névre hallgatott. Ugyan melyik lehet a sok Szabó honvéd közül a rengeteg öreg ember? Így múlt el az első nap. Az öreg csak nézdelődött, hallgatott, figyelt arra, amit a többiek beszélnek, de nem állott szóba senkivel.

Másnap délután aztán, amikor ott üldögéltünk a nagy fák alatt és beszélgettünk, pipáztunk, egyszer csak odalép az öreg ahhoz a csoporthoz, amelyiknek a közepén ültem.

- Hallom, öcsém, - szólít meg engem, - hogy itt téged mindenki apám uramnak szólít. Te volnál hát itt a legvénebb. Hát azért veszek elő téged: micsoda dolog az, hogy eddig engem kutyába se vettek, aki valamennyinek apja lehetnék?

- Nem tudtam, - feleltem, de fölálltam helyemről, mert az öreg nagyon szigorúan nézett.

- Nem tudtátok, hogy ki vagyok? - kiáltotta az öreg. - Hát olyan könnyen el lehet felejteni Csécsi Szabót, aki Branyiszkónál legelőn vitte a zászlót? Aki Budavár bevételénél a legelső között volt? No, már látom, hogy rövid eszetek van.

- Az öreg Csécsi Szabó! - kiáltott föl egyik öreg honvéd.

- A branyiszkói Szabó! - ismételte a másik.

A két öreg honvéd mindjárt előlépett a sorból és kezét nyújtva közeledett az öreghez.

- Bocsásson meg, apám uram, - mondták, - nem ismertük meg, mert megöregedett.

- Hát nem voltam én elég öreg akkor is, amikor a zászlót vittem? Hiszen apátok voltam, a sereg apja. Aztán így elfelejtettetek! No, ezt nem vártam volna! Még Kovács strázsamester se emlékszik rám...

Bizony elszégyelltem akkor magam. Mert hirtelen eszembe ötlött, hogy az öreg Csécsi Szabó Dániel mentette meg az életemet a budavári ostromnál. Ő kapott meg, amikor golyótól találva lefelé zuhantam volna a létrafokról.

Megöleltük, megcsókoltuk egymást.

Az öreg sem haragszik azóta. Ő lett helyettem az öreg honvédek apja.

Kovács strázsamester befejezte szavait. Megsodorta hófehér bajuszát:

- De én vagyok az első fia.

II.

A honvédmenedékház kertje tele van fával, bokorral. A szürke épületet tetőtől-talpig befutja a vadszőlő. Fehér virágok nyílnak egy helyen. Olyan fehérek ezek a virágok, mint az öreg honvédek haja. Néha csendesség van a nagy kertben, a méhek zümmögését is meghallani a csendben. A zöld fák közül, virágos bokrok közül ki-kilátszik egy piroszsinóros honvédatilla. Valamelyik öreg honvéd sétálgat ott nagy csendben.

Lenn, a kert végében, kis lugas áll. A lugasban egy öreg honvéd üldögél, aki öregebb mindegyiknél. Ez a híres Csécsi Szabó Dániel, aki a múlt nyár óta a honvédmenedékház apja. Hosszú hófehér haja vállára omlik, mint valami bibliai alak. A vadszőlő levelei között betévedő nap-sugár megcsillan az öreg ember haján, szakállán.

Az arcát borító nagy fehérségből pedig két fekete, szinte ragyogó szem világít. Megöregedett az ember, de a szeme még mindig csillog, mint valami fiatal emberé. Nem pipázgat az öreg, sem nem olvasgat, csak üldögél egymagában és nézi a földön futkározó bogarakat.

Most vidám gyermekhang csendül meg a bokrok között. Egy nyolcesztendős kis ember alakja bukkan föl a lugas előtt. Gyulus ez, a menedékház parancsnokának kis dédunokája, aki gyakori vendége az öreg honvédeknek.

A honvédek apjának megvillan a szeme.

- No, kis lurkó, - kiált föl, - hát mi szél hozott ide?

A kis fiú illedelmesen kezet csókol az öreg honvédnek.

- Eljöttem, „apám uram”, - felel, - mert a múltkor azt ígérte, hogy mesél nekem valamit a branyiszkói hegyről.

- Igaz biz az! Tartozom ezzel a mesével. Hanem én magam már nem igen emlékszem mindenre. Kiáltsd csak elő a „fiamat”: Kovács strázsamestert, meg Rózsafi honvédet.

A kis fiú nyakába kapja a lábát. Egy-kettőre előhossa a kertből a honvédek apjának „fiai”. A keresett két öreg honvéd botjára támaszkodva, mosolyogva ballag a kis fiú nyomában. A lugas előtt sapkájukhoz emelik a kezüket és parancsra várnak.

- Üljetek le, fiúk és szedjétek össze az emlékezeteteket, mert ma a Branyiszkót fogjuk a kis Gyulusnak elmondani. Mindenki addig mondja el, ameddig tudja. Kezdd te, Rózsafi öcsém.

Az öreg honvéd levette a sapkáját.

- Én csak a hegy lábáig jutottam, addig mondom tehát, - kezdte.

Egy este végigjárta Guyon tábornokunk a sereget és azt mondta, hogy azokat a honvédeket keresi, akik a legbátrabbak, a legvitézesebbek, akik egy csöppet sem féltik az életüket. Másnap ütközet lesz. Még pedig olyan ütközet, amilyen a világon még nem is volt. Egy hegyet kell elfoglalni az ellenségtől. Szuronyt szegezve kell fölmenni egy magas hegyre, amelyet az ellenség tart megszállva. Akik elől mennek, azok a halál fia...

Hát volt is jelentkező sok, sokkal több is, mint ahány kellett ahhoz, hogy legelől rohanjon fölfelé a hegyre, ágyútűzbe, puskaropogásba. Leginkább a legfiatalabb honvédekből válogatták össze az elszánt csapatot. Csupa bajszatlan, rózsás arcú ifjú, akik másnapra a halállal akarnak farkasszemet nézni.

Mikor már együtt volt a csapat, egyszer csak előtörtet ám a honvédek tömegéből egy öszülő, hatalmas ember. A zászlóalj apja, az öreg zászlótartó: Csécsi Szabó Dániel.

- Hadd menjek én is a gyerekekkel, - mondta. - Legalább vigyázni fogok rájuk.

- Kár volna Szabó uramért, - felelt a tábornok. - Ilyen jó zászlótartó nincs az egész seregemben.

- Hát éppen azért kell nekem ott lenni legelől, - felelt Szabó Dániel. - A gyerekek majd jönnek utánam, mert én vagyok az apjuk.

- Megyünk az „apánk” után, - kiáltották a fiatal honvédgyerekek és másnap reggel rohamra indultunk. Legelől Szabó Dániel a zászlóval, mögötte a kis csapat, utánuk a derékhad.

Az öreg zászlótartó hátra-hátranézett, amikor a golyók süvíteni kezdtek a fejünk fölött.

- Nem olyan magas a hegy, - biztatott bennünket. - Csak alulról látszik magasnak. Egy-kettőre odafönn vagyunk a tetőn. Csak utánam, édes fiaim!

Dörgött az ágyú, ropogott a puska, a kis csapat szuronysegezve futott fölfelé a Branyiszkó-hegy irányába.

- Éljen a magyar szabadság! - hallottam még az öreg hangját. Láttam ágyúfüstben meglebegni a lobogónkat. Azután elbuktam, mert golyót kaptam...

- Folytasd te, Kovács strázsamester, - szólalt meg most a honvédek apja.

Az öreg strázsamester így folytatta:

- Én láttam Rózsafi bajtársamat elesni. De ugyancsak hullottak jobbra-balra a fiúk körülöttem. Éppen olyan helyén jártunk a hegynek, ahol a sziklák nem védelmezték az ellenség golyózaporától. Az ágyúgolyók, - a mieink, az ellenségé is, - ott búgtak el a fejünk fölött. Mintha mennydörgés rázná a Branyiszkót, olyan volt ez az idő.

El-elhalványodott egy-egy arc mellettem, előttem. A következő pillanatban már el is bukott a honvéd. Egyik-másik azt kiáltotta utánunk:

- Csak ti menjetek előre, bajtársak!

Az öreg Szabó zászlótartó felelt nekik:

- Ne féljete, fiúk! A mennyországban találkozunk. Ti pedig gyertek utánam a mennyországba!

Igy rohant előre a csapat, amely percről-percre fogyott.

A hegy derekán lehattunk, mikor tompa, kemény ütés érte a vállam. Elbuktam golyótól találva. Félig elalélva hallottam még Szabó uram diadalkiáltását:

- Miénk a győzelem! Fut már az ellenség!

A honvédek öregapjának csillogott a szeme, amikor átvette a szót Kovács strázsamestertől:

- Pedig ezután jött még a java! Csak azért kiáltottam ott: fut az ellenség, hogy a csüggedők új bátorságra kapjanak. A lobogó a kezemben csupa rongy volt, szétszaggatták a golyók. De én a szívemhez szorítottam a zászló nyelét. Élve ki nem ereszttem azt a kezemből. És így mentünk tovább, fölfelé a magasba... Már hátra se mertem nézni, hisz mindig kevesebben jöttek mögöttem. De egyszerre mégis csak megfordítom a fejem. Arra a diadalordításra, amely mögöttem, a hegy derekáról hangzott. A honvédek ordították túl az ágyúdörgést... És aztán hallom, hogy már csak a mi ágyúink szólnak. Az ellenségé elhallgatott. Most már tudtam, hogy győztünk. Az ellenség menekül a hegytetőről.

Megálltam, letérdeltem és megcsókoltam hazám drága földjét. És letűztem a zászlót.

Ez volt a Branyiszkó.

Egyedül állottam a hegyen és a tépett lobogót lengette a szél. Ezer és ezer honvéd kiáltotta a hegyen:

- Éljen a magyar szabadság!

Két bajtárs

Reggel van a honvédmenedékházban. Az öreg honvédek már felébredtek és reggeli sétájukat végzik a kertben. Csöndesen lépegetnek egymás mellett és többnyire nagyokat hallgatnak.

A parancsnok szobájában a hófehér hajú segédtsízt hivatalosan jelenti az öreg parancsnoknak:

- Jelentem alássan, nyolcvannégy ember!

Nyolcvannégy emberből áll a menedékház létszáma. Nyolcvannégy öreg hősből, akikből maholnap már egy se lesz. Ma még itt vannak közöttünk, élő tanúi annak a dicső korszaknak, amelynek magyar szabadságharc a neve. Ők látták a nemzetet fölébredni, ők érezték megrendülni a földet a Kárpátoktól az Adriáig, ők részesei voltak azoknak a diadalmas csatáknak, eget-földet rázó ütközeteknek, amelyek a hősök hőségé avatták a magyar nemzetet.

Ma botocskájukra támaszkodnak és a tavaszi napfényben sütkeznek. Szakálluk, hajuk csupa merő ezüst. De a szemükben tűz villan föl, mint hamu alatt a parázs, amikor régi dicsőségükről beszélgetnek.

Pipára gyujtanak, ez már az egyetlen multságuk. Nézelődve tekintenek ki a kert vasrácsos kapuján.

Egyszer aztán olyasmit látnak, ami fölébreszti figyelmüket.

Az úton targoncát tol egy fiatal gyerek és a targoncában egy magával tehetetlen öreg ember fekszik.

Messzi útról jöhetnek, mert a gyerek ugyancsak liheg, amikor a targoncát tolja az öreggel. A menedékház előtt megáll és kíváncsian bámul be a kapun.

- Bácsi, - szólal meg félénken, - itt laknak az öreg honvédek?

- Itt bizony, - felel rá Havadi káplár, aki legközelebb áll a kapuhoz.

- No, akkor jó helyen járok, - örvendez a gyerek, - mert éppen öreg honvédet hoztam. Öreg apót hoztam el, mert ide kíváncszott.

A kaput kinyitják, a gyerek betolja a targoncát a kertbe. A fekvő öreg ember föleszmél és csudálkozva nézdelődik.

- Nini, mennyi vén ember egy rakáson! - dörmögi, pedig talán valamennyinél öregebb ökelme.

- Talán rossz helyre is hoztál, te gyerek? Az én időmben csupa fiatal ember volt a honvéd.

Előkerül az öreg parancsnok. Egy fejjel magasodik ki a többi közül és aranyzinór van a sapkáján. Harcias, kemény férfiú még aggságában is, csak a lábában ne volna az a golyó, amit a komáromi sáncokon szerzett. Attól biceg.

- No, öreg, - kezdi, - hát honvéd volt kelmed? Mert itt csak honvédeknek van helyük.

- Az voltam, uram, - felel az öreg ember, föltámaszkodva a targoncában. - Szolgáltam Damjanichnál, Bemnél. Zászlótartó voltam a vörössapkásoknál.

- Helyes, bajtárs. Most már csak az a kérdés, hogy van-e erről valami írása, bizonyítványa? Mert az a törvény, hogy anélkül nem lehet fölvenni senkit a menedékházba.

- Írásom van-e? - révedez az öreg. - Nem kértem én arról írást, hogy hazámat szolgáltam.

- Az pedig nagy baj.

- De, ha valami bizonyítvány kell, hát ott van a bal lábam. Azt kartács lőtte széjjel Segesvárnál. Elég-e?

Az öreg parancsnok szomorúan csóválta a fejét. Látszott rajta, hogy szeretné fölvenni az öreg hőst a menedékházba, de a törvénynek eleget kell tenni.

- Sajnálak, bajtárs. Írást hozz arról, hogy honvéd voltál... Vagy pedig talán valami régi bajtársad emlékezik rád?

Az öreg ember elgondolkozott. Megsímogatta a homlokát és fölsóhajtott.

- Bajtársam volt nekem elegendő. De hol vannak már azok! Régen elmentek a másvilágra, csak engem hagytak itt egyedül... a legjobb barátom, kenyeres pajtásom úgy eltűnt mellőlem a segesvári ütközetben, hogy hírét se hallottam többé. Ez volt az utolsó csata. Ott esett el seregünk dísze, virága, Petőfi Sándor is, meg még nagyon sokan vele együtt a névtelenek közül.

A névtelenek között lehetett az én legkedvesebb bajtársam is. Húsz csatában nem hagytuk el egymást, húsz véres ütközetben harcoltunk egymás mellett, egy tapodtat sem mozdulva egymás mellől. Édes testvérek nem szerethették egymást jobban. Azután mégis elváltunk egymástól. Segesvár után elbujdostam sebesült lábammal. Mire meggyógyultam, már vége is volt a harcoknak. Kerestem a bajtársamat mindenfelé, de soha többé meg nem láthattam. Hej, pedig egyedül csak ő tudná elmondani, hogy hol is jártam én mindenfelé. Szenttamási sáncok, isaszegi erdők, branyiszközi sziklák: mind láttak engem. Budavár, Komárom: jártam bennük.

Közlegény maradtam, mert sohase dicsekedtem el a tetteimmel. De zászlótartó voltam a vörössapkásoknál és erre büszke vagyok. Nagyobb sor az, mint tán a kapitányság. De most már nagyon elöregedtem, elgyengült a sebesült lábam. Nem bírom az utcákat járni, újságot árulva. Hát azért kérném a parancsnok urat, vegyen föl ide az öreg honvédek kaszárnyájába.

Az öreg parancsnok csak a fejét csóválta.

- Hogy hívták azt a bajtársadat, öreg? - kérdezte.

- Gyurkának hívták. A másik nevét már elfelejtettem.
  - Nem Havadi Gyurkának hívták? - kérdezte most fojtott hangon az öreg Havadi káplár.
  - De bizony Havadinak hívták! - kiáltott föl az öreg ember a targoncában és szinte fölemelkedett fektéből.
  - No hát az a Havadi én vagyok, - szólott meghatott csöndes hangon a vén káplár. - Gyere a keblemre, öreg bajtársam, öreg Pista bajtársam!
- Ott ölelkezett össze a két öreg honvéd a menedékház kertjében hatvan esztendő után. Egy darabig idegenkedve néztek egymásra, de azután megtalálták egymáson a régi arcvonásokat. És azután nagyon sokáig beszélgettek arról, hogy mi történt hatvan esztendő előtt.

Előre

Ki volt Damjanich János?

Mikor megkérdeztem az édesapámat, lángolni kezdett a szeme, az orcája kipirult.

- Az volt csak az ember, fiam! Nem született még olyan ember, mint ő. Damjanich volt a hősök hőse, a csaták orozslánja. Ő volt a fergeteg, amely elsöpörte maga elöl az ellenséget. Damjanich János volt a magyarok legvitézebb katonája.

Megkérdeztem az édes anyámat. Ki volt Damjanich?

Az édes anyám így felelt:

- Damjanich volt a férfiak virága. A legnemesebb, legbátrabb katonája volt Kossuth Lajosnak. Aki az ő nevét hallotta, ha gyáva volt, egyszerre bátor lett, ha vitéz volt, még vitézebb lett. Az anyák büszke örömmel adták oda a fiaikat Damjanich katonájának. A Damjanich katonái, ha meghaltak a csatamezőn, egyenesen az égbe szálltak.

Béna honvéd járt a házukhoz. Nyomorék volt a lába, mankóval segítette roskatag testét. Az eperfa alatt szokott üldögélni. Ott szívogatta a pipáját és melegedett a napon. Rongyos, eső mosta, vihártépte vörös sapka volt a fején. Ezt a sapkát még akkor se vette le a fejéről, ha kéregetett az utcasarkon. Megkérdeztem a vén koldust:

- Bácsi, ismerte a vén Damjanichot?

A koldusnak remegett a hangja, a két öreg szeme pedig könnybe lábadt.

- Én ne ismertem volna? Hiszen én az ő katonája voltam! A vörössapkások voltak az ő legkedvesebb katonái.

- Kik voltak a vörössapkások?

- A vörössapkások voltak a legvitézebb honvédek. Csupa fiatal emberből, gyerekből telt ki az egész zászlóalj. A legöregebb közöttünk huszonötéves volt, a legfiatalabb pedig alig látszott ki a földből. Az vitte a dobot... Nem volt még tizenöt esztendő a dobos, mikor otthagya az iskolát. Elment arra, amerre a zászlót vitték. Nem volt iskola, - elmentek a tanítók, tanárok. Az Isten szolgálói, a papok, kardot kötöttek a derekukra. A kis fiú nem bírta el a puskát, dobot akasztottak tehát a nyakába. Így ment előre, vidáman dobolva, együtt a sereggel. A pajtásai, tanuló társai ott lépegettek mellette a sorban. Csupasz állú, vékony, cingár fiúk emelték a nehéz puskát. A hadnagy pedig olyan fiatal, szelídképű fiú volt, mint egy kisleány.

Csak a zászlótartó volt idős ember. Vén bakancsos volt az öreg. Deres a haja, a bajusza. Kiszolgált régi katona volt. Otthon szántogatott a falujában. De mikor meghallotta az ágyúdörgést, mint a huszárló a trombitaszót, egyszerre otthagya a falut, felcsapott katonának.

- Öreg már kend, bátyám, a verekedésre. Remeg a kezében a kard, rövidlátó szemével pedig célozni se tud már, - mondta Damjanich, mikor az öreget meglátta. - Menjen, bátyám, haza.

Az öreg megpödrte a bajuszát.

- Azt már nem teszem, tábornok uram. Akár akarja, akár nem, én itt maradok.

Damjanich gondolkozott, mit csináljon az öreggel?

- Tudja mit, öreg? - kiáltott fel egyszerre. - Legyen maga a zászlótartó a gyerekek zászlóaljában. Vigyázzon rájuk, közel ne eressze őket a tűzhöz, nehogy még baja essék valamelyiknek. Legyen maga a csapat apja. Magát teszem felelőssé, ha valamelyiknek baja esik.

Akkor még így beszélt a tábornok a vörössapkásokról. Nem mutathatták meg addig, hogy mit tudnak.

A vén bakancsos azt felelte:

- Jól van, majd vigyázok a csirkékre.

Ment a sereg, ment... Az ország határszéle felé igyekeztek. Ott ütött ki a lázadás.

A gyerekeknek feltörte a lábát a nehéz bakancs, sajgott a lábuk a nehéz fegyvertől. Az öreg zászlótartó biztatta őket:

- Ne féljeteK, gyerekek. Majd ha megdördülnek az ágyúk, egyiknek se fog fájni semmije. Próbáltam én azt. Te pedig, dobos, verjed frissen azt a dobot. Hadd masérozzon a szegény baka!

Pergett a dob, a csapat ment előre.

Egyszer, esti pihenőkor híre futamodott, hogy másnap ütközet lesz.

Hej, felragyogott a vén zászlótartó szeme!

- Érzem már a puskapor szagát! - mondogatta a levegőben szimatolva.

A zászlóalj se tudott aludni egész éjjel. Minduntalan fölkeltek egyik-másik és belebámult az éjszakába. Ott messze a síkon, sötétben húzódtak el a szenttamási sáncok. Ott van az ellenség!

Még nem is virradt, már megharsantak a trombiták, peregtek a dobok, parancsszavak röpököttek a levegőben.

- Kímélni kell a gyerekeket! - mondta Damjanich. - Ne eresszéték őket nagyon előre.

Egyszerre megdördültek az ágyúk. Rengett a föld, még az ég is elsötétült. A sáncokról gyilkos puskatűz ropogott. Egy nagy kiáltásba olvadt bele az egész mindenség.

- Előre!

Előre! Előre! Ezt kiabálták a vezérek, ezt kiállotta a honvéd a honvédtársa fülébe. Belelobbant a szív. Előre!

A fúrge, cingár fiúknak mintha szárnyuk nőtt volna. Kinek jutott volna most eszébe a félelem? A csatazajban, az ágyúk dörgésében, a puskaropogásban rohantak a fiúk a sáncokra. Mint megannyi fiatal oroszlán, támadtak az ellenségre. Már odafönn voltak a sáncokon. A vén zászlótartó föltűzte a háromszínű lobogót. Futott az ellenség, amerre látott.

El volt döntve a csata.

Damjanich a csata után odament a vörössapkások zászlóaljához és megölelte a fiúkat. Nagy fekete szakálla remegett a meghatottságtól, bömbölő oroszlánhangja megszelídült.

- Fiúk, derekasan viseltétek magatokat. Ti vagytok az én legvitézebb katonáim.

Aztán előkerült a vén zászlótartó is.

- Hát nem megmondtam kendnek, hogy hátul tartsa a gyerekeket! - kérdezte Damjanich tréfás szemrehányással.

A vén bakancsos két könnyet törült ki a szeméből.

- Nem lehetett ezekkel bírni, tábornok uram! Csak előre akartak menni.

Múlt az idő. A vörössapkások ezentúl mindig legelől rohantak csatába. Szerette is őket Damjanich, mintha valamennyi a saját édes fia lett volna.

Nagy híre volt a vörössapkásoknak. Abba a zászlóaljba jutni a legnagyobb dicsőség volt. Sok diadalmas csatában, véres ütközetben vettek részt a fiúk.

- Szuronyt szegezz és előre! - ez volt a Damjanich mondása a csata előtt és a vörössapkásoknak ez lett a harci kiáltásuk. Rettegett tőle az ellenség. Rettegett Damjanichtól. Nem volt olyan vitéz, aki meg tudott volna állani előtte. Nagy barna szakálla lobogott a csatákban legelől, mint a fergeteg diadalmas lobogója.

- A vörössapkásokkal a pokolba is elmennék! - mondta egyszer.

A vén koldus, mikor elhallgatott, levette fejéről a vörössapkát és megcsókolta.

Remegő hangon mondta:

- Nem is volt magyar származású, dicső vezérünk. Szerb szülők gyermeke volt. De olyan vitéz magyar kevés volt még, amilyen a csaták oroszlánja volt.

Sipka, a híres toronymászó

Sipka, kiről mesélek, inas volt egy pesti ácsmesternél.

Abban az időben örültek az ácsmesterek, ha inasuk volt. De nemcsak az ácsok, hanem mindenféle mesterek, mert a legények elmentek honvédnek.

Nagy idők voltak. Kiütött a szabadságharc! Ahány épkezláb magyar volt, az mind elment arra, amerre a háromszínű zászlót vitték. Elment katonának.

Hej, ment volna Sipka is, mikor az ácslegények, inasok otthagyták a gazdájukat. Együtt sorozták be őket a diákokkal. Nem volt különbség mesterlegény és tanuló ifjú között. Magyar volt mind a kettő, fejébe nyomták a honvédcsapkát. Sipka is ott settenkedett a sorozóbizottság körül, míg egy nagy bajuszú kapitány rákiáltott:

- Nem mégy mindjárt haza, te Hüvelyk Matyi!

Sipka szégyenkezve futott el.

Hát tehetett ő arról, hogy alig látszott ki a földből? A szívébe pedig nem láthattak. A szíve tele volt lelkesedéssel, hazaszeretettel.

Könnyes szemmel faragta tovább a gerendákat, deszkaszálakat. A gazdája vigasztalta:

- Ne búsulj, fiam...

- Már hogyan búsulnék, - felelte Sipka, - mikor gazduram is búsul, mert az öregsége miatt nem vitték el honvédnek.

- Igaz biz az, - felelt sóhajtva az öreg ács. - De azért lehet, hogy még mi tehetünk valamit a hazáért. Csak várjunk türelmesen.

Nagy csaták, háborúk híre érkezett. Az öreg ács esténként elolvasta az újságból a csaták híreit. Sipka lángoló szemmel hallgatta.

Győztek a magyarok mindenfelé.

- No látod, fiam, - mondta az ács, - nélkülünk is győztek a honvédek.

Sipka azért csak tovább búsult.

Fordult az idő.

Vesztett csaták, veszett ütközetek híre érkezett.

- Hej, ha én ott lettem volna, majd megmutattam volna! - kiabált Sipka. - Inkább meghaltam volna, mint hátráljak.

- Nono, - szólt az ácsmester, - meghaltak elegen.

Egyszerre Budavárába is bevonult az ellenség. A várfalakra ágyúkat raktak és az ágyúk csövét Pest felé szegezték.

Az öreg ács fejcsóválva mondta:

- Mind agyonlövöldöznek bennünket.

Nemsokára megdördültek az ágyúk.

A nagy fekete ágyúgolyók bűgva, sisteregve repültek Pest felé. Ahová repültek, ott ledöntötték a házakat, megölték az embereket.

Sipka a gazdájával egy mély pincébe rejtőzve hallgatta az ágyúk dörgését.

Napokig szóltak az ágyúk. A pesti házak romokban heverték, az emberek meghaltak, vagy elmenekültek.

Sipka esténként kilopódzott a pincéből. Körülnézett a rombadőlt városban.

Egy este oly eszeveszetten rohant haza, hogy majd nyakát szegte a pincelépcsőn.

- Gazduram, itt vannak a honvédek! Ostromolják Budát.

Az öreg ács egy szót se tudott mondani örömeiben, csak megölelte Sipkát.

- No, Sipka, - mondta aztán, - most következett el a mi időnk. Van a padláson egy tucat háromszínű zászlóm. Régi követválasztási zászlók. Most kitűzzük azokat a pesti tornyokra. Azoknak is a legtetejére. Hadd örüljenek neki a honvédek a budai parton.

Sipka nagyot ugrott örömeiben. Csakhogy végre tehet ő is valamit a hazáért.

Mindjárt lehozta a zászlókat a padlásról. Az esti sötétségben szépen elindult mesterével.

A budai várfalokról tüzet okádtak az ágyúk Pestre. Csapkodtak a golyók jobbra-balra.

Sipka bátran haladt előre a belvárosi templomig.

Ott a derekára kötött egy lobogót s rúdját a kezébe fogta, aztán fel a toronyra!

Nem volt az olyan könnyű mesterség, mint hiszitek. A torony falán nincsenek lépcsők. Sipka a villámhárítón kúszott fel és a fal kiugrásaiba, párkányaiba kapaszkodott.

Nem hiába volt ácsmesternél. Eleget járt a torony tetején. A toronyfedés, tetőjavítás az ácsok munkája. Úgy kúszott felfelé, mint egy macska. Az öreg ácsmester nézett utána addig, míg könnybe lábadt a szeme.

Sokáig tartott, amíg Sipka a torony tetejére ért. Útközben pihent is egy darabot.

De egyszer csak odafönt volt.

Kibontotta a zászlót. A háromszínű lobogó ott lengett a torony tetején az éjszakai szélben. A budai ágyúk gyilkos tüzével dörögtek.

Egyszerre csak ezer meg ezer torok kiáltása hangzott át a Dunán. A hegyek visszhangozták a kiáltást.

- Éljen a haza! - Ezt kiáltotta húszezer honvéd akkor, midőn rohamra indult a budai vár ellen.

Sipka a torony tetejéről visszakiáltotta:

- Éljen a haza!

A lobogó pedig lengett, lengett, mintha biztatná a túlsó parton küzdő magyarokat...

Mire felkelt a nap, már nem volt egyedül a pesti tornyon lengő zászló.

Magyar zászló lengett a budai váron is. A honvédek bevették Budavárát.

A magyar vezér, mikor meglátta a pesti zászlót, megkérdezte, hogy ki tűzte azt oda.

Sipkát maga elé hívatta és érdemrendet tűzött mellé. Később öreg koráig büszkén mesélte Sipka, az ács, híres toronymászását.

- Nem voltam Budán, de mégis segítettem a vár bevételeiben, - szokta volt mondani.

A vörös Medveczky

A nagyapámtól hallottam ezt a történetet.

Volt egy fiú a falunkban, vöröshajú, szeplős arcú fiú volt, Medveczky Miskának hívták.

Ennek a Medveczkynek az volt a végzete, hogy senki se szerette. Csúfolták folytonosan, mert vörös volt a haja, szeplős az arca. Ha az utcára lépett, nyomban utána kiáltották:

- Hová mégy, te pulykatojás?

A fiúk még szívesen se játszottak vele. Szegény Medveczky Miska csak messziről nézte a fiúk játékát. Hej, pedig tudott ő is labdázni, golyózni. A bigét olyan ügyesen tudta dobni, mint egy fiú se a faluban.

Háború volt abban az időben. Ellenség járta az országot. Ahány épkézláb ember volt, mind elment honvédnek. Medveczky Miskának is elment az édenapja a csatába. Miska, ha nagyon elkeserítették a csúfalkodó fiúk, gyakran így szólt az édesanyjához:

- Édesanyám, elmegyek én oda, ahol az édesapám van. Felcsapok honvédnek. Elég erős vagyok. Elbírom a kardot meg a puskát.

Az anyja ilyenkor megölelte Miskát:

- Ugyan, hová mennél, édes fiam! Mit csinálnék én te nélkülöd, egyedül? Az ilyen kis fiúnak még itthon a helye, a kuckón.

De Miska addig álmodozott, amíg egy szép napon csak a nyakába kerítette az édesapja téli bundáját, egy tarisznyát megtömött elemózsiával. A padláson talált egy vén rozsdás kardot. Azt az oldalára kötötte.

- Elmegyek a háborúba! - mondotta és elindult.

A csúfolódó fiúk a falu határáig kísérték Miskát. Útközben kiabálták:

- Nézzétek a vörös Medveczkyt! Megy a háborúba. Majd levágja a német a fülét.

De Miska ügyet se vetett a csúfolódókra. Ment szépen egyenesen előre.

Elmaradt mögötte a falu, be is esteledett szép csendesen. Miska csak ment, mendegélt. Reggel is lett aztán.

Losonc táján járt már valahol, mikor leült megpihenni egy nagy fa alá.

Amint ott üldögélt, egyszerre csak tompa mennydörgést hall a távolból. Miska még sohase hallott addig ágyúdörgést, de a földet rázó dördülésből mindjárt gondolta, hogy ágyúznak valahol. Ahol pedig ágyúznak, ott csata van.

Miskának se kellett több. Más ember elbújt volna a helyében a fa tetejére, de nem úgy Miska. Elindult előre a kanyargós országúton.

Egy erdő szélén ballagott. Az ágyúdörgés mind közelebb hangzott. Az erdő eltakarta a csatát.

De mikor az erdőbe ért Miska, akkor már a puszkagolyókat is hallotta süvíteni a fák között.

Egyszer csak halk, elhaló nyögést hallott a fák közül. Széttárta a bokrokat. Egy fa tövében sebesült magyar vitéz feküdt.

- Mi baja van, vitéz uram? - kérdezte Miska részvétellel, a paripája mellette állott és harapdálta a fűvet.

- Nagy az én bajom, öcsém. Nem látom én már fölkelni többé a napot. Három kozák megtámadott az imént és megsebesített. Pedig a zsebemben van egy fontos levél, amelynek még ma estig a fővezér kezéhez kell jutni.

Miska nem sokáig gondolkozott:

- Adja ide azt a levelet, vitéz uram. Elviszem én.

A vitéz végigmérte Miskát.

- Kicsiny vagy még, öcsém, de ha magyar vagy, akkor nem féltelek. A fővezér seregével ott van az erdőn túl, ahol az ágyú szól. Fogd a levelet és eredj Isten nevében. Az én nevem Komoróczy György kapitány.

- Engem pedig a vörös Medveczkynek hívnak, - szólt Miska, mikor a kapitány kezét fogott vele.

Kemblébe dugta a levelet, aztán sietve ment, arra, amerre a kapitány igazította.

Kiért az erdőből.

Mély völgy volt az erdő szélén. A völgyben volt a csata. Ágyúk, fegyverek gomolygó füstje fedte a völgy oldalát, Ropogtak a puszkák, harci zaj töltötte meg a levegőt.

Miska leereszkedett a völgybe.

Legelőször egy magyar huszárcsapattal találkozott. A huszárok hadnagya rákiáltott Miskára:

- Nem mégy innen, te gyerek! Halált osztogatnak itt, nem pedig mákospatkót.

Miska erre elmondotta, hogy mi járatban van.

A huszárok hadnagya intett egy vén huszárnak.

- János bácsi, vegye ezt a gyereket a nyeregbe maga mellé, aztán vigye vágatva a fővezérhez. Mi pedig menjünk a sebesült Komoróczy kapitány keresésére.

Vitte a vén huszár Miskát nyargalvást. Ropogott körülöttük a puska, bömbölt a sok ágyú a völgyben. De semmi bajuk sem esett. Mindössze a vén huszár csákóját fúrta keresztül egy puszkagolyó.

A fővezér tábornokaival egy kis erdő szélén tanyázott. A huszár jelentette, hogy mi járatban van. Miskát nyomban a fővezér elé vezették.

Átadta a keblébe rejtett levedet. A vezér végigolvasta, aztán egyszerre kipirosodott az arca az örömtől.

- Éljen a haza! - kiáltotta. - Segítség érkezik a számunkra az erdőn túlról. Most már rajta, magyar!

A tábornokok mind felugráltak a fűből, ahol eddig heverészkedtek.

- Miénk a győzelem! - kiáltották.

Miska pedig csak ott állott tágranyilt szemmel. A fővezér egyszer csak hozzálépett és levett a saját kabátjáról egy nemzetiszínű szalagos érdemrendet. Feltűzte azt a Miska mellére.

- Derék gyerek vagy, öcsém. Viseld becsülettel. Most pedig menj haza az édesanyádhoz.

A vén huszár felkapta Miskát a nyeregbe és visszavitte az erdőbe.

Miska onnan hazafelé ballagott.

Hej, irigyelte az egész falu a vörös Medveczkyt, amikor estefelé beállított haza, mellén a fényes érdemrenddel. Még az öreg emberek is szájtátva hallgatták Miskát. Az öreg tanító úr pedig így szólt a falu gyerekeihez:

- Gyerekek, meg ne halljam, hogy ezentúl vörös Medveczkynek csúfolja valaki Miskát: A bátor Medveczky ezentúl az ő neve.

A Krimóczy-huszárok

A két Krimóczy Árva vármegyében lakott egy nagyon régi kastélyban. Olyan régi volt a kastély, hogy gerendái, falai ropogtak, recsegték, ha szél fúj. Az pedig egész csoda volt, hogy a kastély fedele még le nem zuhant. Ott lakott a két Krimóczy. Szálas, megtermett, szürkeszakállú emberek. S olyan erősek voltak, hogy pusztá kézzel sem ijedtek meg a farkastól, medvétől. Krimóczy Gáspár, az idősebbik, jó kedvében kardot szokott eltörni - Illés, az öccse, félkézzel fölemelte a terhes szekeret.

Egyszer híre futamodott, hogy a haza hívja a fiait. Kiütött a szabadság és a falvakban verbunkos huszárok jártak, táncolva, dalolva biztatták a legényeket:

- Csapj föl, öcsém, katonának!

Krimóczy Illés így szólt Gáspárhoz: - Bátyó, én elmegyek honvédnek!

Gáspár vállat vont. Dörmögött valamit szürke szakállába:

- Menj, ha kedved van. Én bizony itthon maradok.

Illés nem sokáig gondolkozott. Kiválasztott az istállóból egy szürke lovat, aztán derekára kötötte kardját és elbúcsúzott a bátyjától. Gáspár, ekkor így szólt hozzá:

- Ha valami baj érne, ott leszek melletted.

Elment Illés és sokáig nem érkezett semmiféle hír felőle. Krimóczy Gáspár, vadászott tovább medvére, farkasra és ha a távoli hegyek körül néha, ágyúdörgés hallatszott, Gáspár megsímogatta szürke szakállát:

- Vajjon ott van-e Illés is? - gondolta magában.

Illés bizony ott volt, ahol az ágyú döngött. Vitézségével, bátorságával csakhamar kitűnt bajtársai közül és hamarosan kapitánya lett egy huszárcsapatnak.

A Krimóczy huszárjainak nagy híre támadt. Elszánt, vakmerő legények voltak valamennyien. Nem volt olyan ellenség, amely a huszárok rohamának ellent tudott volna állni. Mint a sistergős mennykő, csapott le a huszárcsapat az ellenségre.

- Kard ki kard! - hangzott a Krimóczy kapitány hangja s az ellenség már akkorára csak a hátát mutatta a robogva közeledő huszároknak.

Nőtt, nőtt a híre a Krimóczy huszároknak. Még Gáspárhoz is eljutott a huszárok híre. Átutazó vándorok, portyázó honvédek mesélték a faluban, hogy a magyar hadseregben a Krimóczy-huszárok érdemelték ki a legvitézebb nevet. Az öreg Gáspár csak a szakállát csóválta:

- Ejnye, ejnye, már megnézem magam is azokat a legényeket. Talán befogad az öcsém közlegénynek a csapatába.

Amint nőtt a magyarok között a Krimóczy vitézsége, úgy növekedett iránta a gyűlölet az ellenségnél. Hej, vásott az ellenség foga Krimóczyra! Pedig hát Illés nem igen vigyázott magára. Mindíg ott volt az ellenség előtt. Csakhogy kard volt ám a kezében!

Egy Gobacska nevű rác kapitány volt a legnagyobb ellensége Krimóczy Illésnek. Sokszor megkergették már Illés huszárjai a rácokat. Rendesen éppen akkor csaptak le a huszárok, mikor a Gobacska emberei javában fosztogatták a magyar falvakat. Gobacska addig mesterkedett, fondorkodott, amíg kieszelte azt a tervet, amellyel Illést törbe csalja.

Az volt a kelepce, hogy Illést huszárjaival becsalja egy mély hegyszakadékon, ott aztán, jobbról-balról megrohanják a huszárokat. A hegyekről, a sziklák mögé rejtőzve pedig lepuskásszák a legvitézebb huszárokat, anélkül, hogy azok védekezhetnének a láthatatlan ellenség ellen.

A rác kapitány terve majdnem sikerült. Egy cigány kém jelentette Illés kapitánynak, hogy a Gobacska emberei fosztogatják a hegyi falvakat. Illés kapitánynak se kellett több, lóra parancsolta az embereit:

- Menjünk, fiúk! - kiáltotta és a huszárcsapat elnyargalt, hogy csak úgy porzott utánuk az országút.

Hanem ellenségnek híre-hamva sem volt. Már estére hajolt az idő, mikor a sötét, mély hegyszakadékhöz értek. A hegyszakadékban sűrű bükkfaerdő takarta el a hegyek oldalát. A huszárok lépésben mentek a kanyargó ösvényen.

Egyszerre csak erős puskatúz érte őket oldalba. Egy-két huszár nyomban lefordult a lováról.

- Kelepcébe csaltak! - kiáltott fel Illés kapitány. Kereste a kémet, de az eltűnt akkorára.

A puszkagolyók pedig úgy döngtek, mint a darazsak.

A lovak megvadulva nyerítettek, a huszárok dühösen nyargaltak be az erdőbe.

Ellenségnek sehol semmi nyoma. Csak a golyók röpködtek a fák közül.

Egyszerre észrevette Illés kapitány az ellenséget a hegyoldalban.

- Kard ki kard! - kiáltott huszárjaira. A huszárok megsarkantyúzták paripáikat, aztán neki a hegyoldalnak!...

Az ellenség elképedve nézte a fölfelé törő csapatot. Valóságos istenkísértés volt ott a meredeken fölfelé törni, lóháton.

Dehát a magyar huszárnak semmi se lehetetlen.

Az ellenség, szokás szerint gyáván meg akart futamodni, de Gobacska emberei élére állott.

- Hát nem látjátok, hogy mi háromszor annyian vagyunk! - kiáltotta. - Hisz megesszük őket, ha akarjuk.

A huszárok csak akkor vették észre, hogy milyen nagy bajban vannak! De meghátrálni nem szokott a magyar huszár! Illés kapitány rohant legelő:

- Ne féljete, fiúk, aki a hazáért hal meg, az egyenesen a mennyországba jut.

Abban a pillanatban összerogyott alatta a paripa és ő maga is megsebesülve terült el a földön.

Egyszerre csak az erdőből egy magános, óriási lovas nyargalt elő, kezében akkora karddal, amely bátran beillett volna vasrúdnak is.

- Rajta, huszárok! - kiáltotta az óriási lovas és repült szürke szakállal, amikor az ellenségre vetette magát. Úgy járt a kezében a kard, hogy hullott az ellenség előtte. Egy-kettőre megtisztult a tér.

- Én is Krimóczy vagyok ám! - kiáltotta a hatalmas lovas és vágta az ellenséget, mint a répát.

Krimóczy Illés, mikor fölszedték a csataterőről, már haldoklott. Rámosolygott a bátyjára, Gáspárra - mert hisz ő volt az idegen lovas, - s így szólt hozzá:

- Éppen jókor érkezted, kedves bátyám, hogy reád bízhattam a huszárjaimat. Szeresd őket, mint ahogy én szerettem őket.

Gáspár megszorította az öccse kezét:

- Gondját viselem, hogy midőn az egyik Krimóczy elesik a csataterén, nyomban másik álljon a helyébe.

A Krimóczy-huszárok híre, vitézsége továbbra is a régi maradt.

Komoróczy csizmája

Az újhelyi tótok híres gyerekek voltak. Háború, csata nem múlt el náluk nélkül. Mikor pedig Rákóczi Ferenc kibontotta a szabadságharc zászlaját, az újhelyi tótok felkeltek, mint egy ember és elmentek arra, amerre azt a zászlót vitték. Nem is hívta őket másképpen Rákóczi, mint: az én hűséges tótjaim. Abban az időben Komoróczy György volt a tótok vezére. Úgy szerették vezérüket az újhelyiek, hogy behunyt szemmel mentek utána, amerre vezette őket.

De hát akármilyen nagy vitéz volt Komoróczy uram, egyszer mégis nekiszaladt egy bolond ágyúgolyó. Az ágyúgolyó leszakította a fejét, a tótok pedig sírva állották körül.

- Már most, hogy verekedjünk mi tovább vezér nélkül? - mondták.

Nem is verekedtek tovább. Hazamentek mindnyájan. Hogy pedig Komoróczy Györgyöt soha el ne felejthessék, lehúzták sarkantyús csizmáját és hazavitték magukkal.

Szép pár csizma volt a Komoróczy csizmája. Lehet, hogy volt még olyan a világon, de a tótoknál ugyan hiába mondta volna azt bárki.

Sárga szattyánból volt az varrva, a sarkantyúja pedig legalább is igazi ezüst. Oda akasztották a pár csizmát az újhelyi kis fatemplomba, a templomi lobogók közé és ünnepi körmenetekenél körülhordozták a csizmát.

Így aztán sohase felejtették el, hogy ki is volt az a híres Komoróczy, a tótok szeretett vezére. Tudta minden gyerek, hogy akkor jön megint a szabadság napja, ha ismét felhúzza valaki a Komoróczy csizmáját. Az öregek pedig, akik esténként mesélni szoktak a tűz mellett, csodálatos meséket találtak ki a híres Komoróczyról.

Dehát igaz, ami igaz, nagy vitéz volt őkegyelme.

Az idő pedig múlt, tán már száz esztendő is lepergett az újhelyi fatemplom fölött, ahol a híres csizma lógott. Csak az az idő nem akart sehogysem elkövetkezni, amikor újra felvirrad a szabadság napja.

De egyszer aztán, mintha újra felvirradt volna.

Verbunkos huszárok járták be tánccal, énekszóval a falukat; a papok, a tanítók fegyverfogásra buzdították az embereket: kiütött a szabadságharc.

Csak az újhelyi tótok nem mozdultak. Búsan csóválták a fejüket:

- Nem az igazi szabadságharc ez. Hisz a Komoróczy csizmája még mindig ott lóg a templomban. Dehogy is tudna az a csizma ott nyugton maradni, ha ütött volna a szabadság napja. Elindulna az magától, a tótok pedig utána. Komoróczy nélkül nem teszünk mi egy lépést se.

Balázs kapitány, akit a magyar szabadságharci kormány a tótok közé küldött, hogy bírja őket fegyverfogásra, hiába magyarázta az újhelyi piacon:

- Bolondok kendtek, már hogyan is indulhatna el az a csizma magától. Ember kell abba a csizmába, csak úgy tud az menni.

A tótok a vállukat vonogatták:

- Hát várjuk meg azt az embert, aki föl meri húzni a Komoróczy csizmáját. Annak nagy vitéznek kell lenni.

Balázs kapitány csóváltotta a fejét:

- No majd akad olyan vitéz. De akkor aztán jöjjenek is kendtek nyomban a haza védelmére.

- Elmegyünk, - felelték a tótok.

Nemsokára azonban csata volt az újhelyi völgyben. Balázs kapitány maroknyi huszárcsapatával szétverte az ellenséget. Futott az ellenség, a tótok a hegytetőről nézték a csatát és ujjongtak torkuk szakadtából.

A csata után Balázs kapitány újhely felé közeledve, látja ám, hogy nagy sokaság megy vele szemben az úton. Rúdra akasztva egy pár csizmát visznek.

Az újhelyi tótok mentek ott.

A legöregebb mindjárt kiállott a sorból:

- Vitéz kapitány uram! Felajánljuk néked Komoróczy csizmáját. Méltóbb ajándékot nem adhatunk a mai győzelemért. Azonkívül pedig mindnyájan elmegyünk veled. A te katonáid vagyunk a mai naptól kezdve.

Balázs kapitány nyomban felrántotta Komoróczy csizmáját.

- De most aztán menjünk ám, legények, mert holnap újra csatába leszünk.

A tótok nyomban elindultak és az egész szabadságharc alatt hűségesek maradtak a Komoróczy csizmájához.

A törpe trombitás

A Krimóczy-huszárszázadnak elesett a trombitása a szabadságharcban. Ilyesmi bizony előfordult máshol is, nemcsak a Krimóczy-huszároknál. Csata után bizony néha sok huszár hiányzott. Az öreg Pap János, a marcona őrmester ilyenkor keservesen kiáltott fel:

- Fiúk, huszárok, jobban vigyázzatok magatokra! Még megérem, hogy egymagam maradok az egész dicsőséges századból.

Egyszer éppen a trombitás hiányzott. Hiába szölongatta a csata után a nevével Pap őrmester: a trombitás nem jelentkezett.

- Elment az trombitálni, őrmester uram, a túlvilági hadseregbe, - jegyezte meg egy vén huszár.

Dehát most már azon kellett lenni, hogy hamarosan másik trombitást szerezzenek a huszároknak. A huszár trombita nélkül félemler. A trombitaszó tanítja meg arra, hogy mit kell tennie. Ha rohamra indul, mint a fergeteg, a trombitás fújja hozzá az indulót. Ha meg pihenőre tér este, a trombita mellett hunyja le fáradt szemét. Még a paripák is értik már a trombitajeleket.

Hát már most hol vegyenek alkalmas, trombitást a Krimóczy-huszárok!

Éppen egy rengeteg tölgyfa-erdőn haladtak keresztül, amikor a fák közül tülök-hangot vitt feléjük a szél. Valami kondás makkoltatta ott a disznókondát.

Pap őrmester hallgatta egy darabig a tülök-hangot.

- Jól fújja, - mondta. - Hatalmas tüdejű gyerek lehet. Hozzátok csak ide azt a kondást!

Egy huszár kiugratott a sorból, aztán vitte, nagy nevetve az erdőből a disznópásztort. Biz az furcsa figura volt. Fiatal volt-e vagy öreg? Ki tudná megmondani? Az arcát benőtte a szőr. Kék inge, gatyája egy gyermeknek is kicsiny lett volna, mert a kondás egy cseppet se volt nagyobb, mint egy kisebbfajta törpe.

A vén őrmester is mosolygott a bajusza alatt.

- Te fűjtad azt a tülköt?

- Én hát, - felelt hetykén a törpe kondás.

- Hát a huszártrombitát tudnád-e fűjni?

- Tudnám hát! Már hogyne tudnám, mikor tudom.

Pap őrmester megcsóválta a fejét:

- Ne bolondozz, hékás, mert megharaplak.

A kis kondás csak körülnézett:

- Hol az a trombita?

Aadtak neki egy trombitát. A szájához vette és belefújta. Hej, hogy zendült föl egyszerre az erdő! A huszárparipák kényesen emelgették a lábukat, még a huszárok is vígan mosolyogtak a bajuszuk alatt. Fújta, fújta a kis kondás. A trombitahang zúgva-búgva járta be az erdőt.

- Így még nem is hallottam fújni, - dörögte az őrmester. - Hogy hívnak, öcsém?

- Vad Marci a nevem.

- Nohát, Vad Marci, akarsz-e huszár lenni?

- Már hogyne akarnék, - felelt boldogan a kondás, - mikor akarok. - Csak úgy ragyogott az arca a nagy gyönyörűségtől.

- Mentem volna már magamtól is, de mindenütt kinevettek. Seholy kellett.

- Nohát, velünk meglehetsz, mert jól tudod fújni a trombitát, - szólt az őrmester.

Megnyírták a bozontos haját, szakállát. Huszárgunyát húztak rá. Igaz, hogy lötyögött az rajta, mintha egy gyerek a nagyapja ruháját öltene föl. De Marci büszkén pödörgette a bajuszát. Nézegette magát jobbról-balról.

- Soh'se hittem, volna, hogy még huszár leszek valamikor!

Felültették egy vezeték lóra, nyakába akasztották a trombitát, aztán kezét szorított vele Pap őrmester:

- Ezentúl pedig megbecsüld magad, mert a legvitézebb huszároknál szolgálsz, öcsém.

Igy lett huszár a törpe disznópásztorból.

Hanem hát hiába fújta olyan nagyon gyönyörűen Vad Marci a trombitát, azért a huszárok mégis évődtek vele folyton-folyvást, A délceg, szálas legények nagyon lenézték a törpe huszárt. Ahány tréfát elkövettek a világ kezdete óta, azt mind elkövezték Vad Marcival. A trombitás pedig búsult, búsult, de nem segíthetett magán. Csak azt emlegette mindig:

- Megálljatok, majd megmutatom én egyszer, hogy ki vagyok!

A huszárok erre csak nevettek. Nekik mutatná meg Vad Marci a bátorságát, akik annyi diadalmas csatában vettek részt? Tán a világon sincs olyan vitéz huszár, mint akármelyik Krimóczy huszár.

Egyszer, amint a Felvidéken járt volna a Krimóczy-huszárok százada, az előrsök alkonyatkor azzal tértek vissza, hogy nem lehet tovább menni, mert az útban eső várost megszállva tartja az ellenség, most már visszafordulhatnak vagy megtámadhatják az ellenséget.

- Mennyi az ellenség? - kérdezte Pap János.

- Legalább tízszer annyian vannak, mint mi.

- No, akkor vissza kell fordulnunk.

Éjszakára lepihentek az erdőben. Vad Marci még elfújta nekik trombitáján az esti takarodót, álomra hunytak a fáradt szemek, a trombitás pedig titkon elhagyta az erdőt. Szakadt az eső, zúgott a szél, lován csendesen baktatott a sáros országúton a város felé, ahol az ellenség tanyázott.

Mikor pedig a város első házához ért, sarkantyúba kapta lovát és belefújta a huszártrombitába. Fújta, teli tüdőből fújta azt az indulót, amellyel a huszárok rohamra szoktak indulni. Végig nyargalt a városon és egy percig se hagyta abba a zengő trombitálást. A vaksötét éjszakában riadtan ébredt föl az ellenség.

- Itt vannak a huszárok! - kiabálták mindenfelé.

A trombita pedig recsegett, mintha egy hadseregre való huszár jött volna valahonnan.

Az ellenség fejvesztetten szaladgált jobbra-balra. Hol vannak a huszárok? Csak a trombita zengett folytonosan a vaksötét éjszakában.

- Körülfognak bennünket, mind itt pusztulunk! - kiabálták.

Futott mindenki arra, amerre tudott, kifelé a városból.

A törpe trombitás hajnalban azzal költötte fel Pap Jánost:

- Őrmester uram, kitakarodott az ellenség a városból. Menjünk be mi addig, amíg észre nem veszik a csselfogást.

Igy szólt Vad Marci és elmondta az éjszakai huszárrohamot, amit egymaga rendezett trombitájával.

A vén őrmester csak megölelte a törpe trombitást.

- Fiúk, - kiáltotta dörgő hangon - ne bántsátok többé ezt a gyereket. Aki bántja, vasra veretem. Igazi Krimóczy-huszár ez!

A garibaldisták

Az én gyermekkori emlékeimen, mint a trombita harsogása, zeng keresztül egy név: a Garibaldi név.

Kis olvasóim, ti talán nem is tudjátok valamennyien, hogy ki volt az a híres Garibaldi, akiről hajdanában széltében-hosszában az országban énekelték a nótákat. Minden nótának az volt a végsora, hogy: éljen Garibaldi!

Ez a Garibaldi senki más nem volt, mint egy olasz tábornok.

Letűnt a magyar szabadság csillaga, bujdosó honvédek járták az országutakat, ellenség volt az úr a szegény magyar földön, amikor messze Olaszországban kiütött a szabadság háborúja. A háború vezére pedig Garibaldi tábornok volt...

Azt beszélte, azt remélte mindenki, hogy ha Garibaldi győz hazájában, eljön Magyarországra és kiveri innen is az ellenséget. Hogyne csüngött volna a lelkünk a vitéz Garibaldin, hogyne reménykedtünk, bizakodtunk volna az ő hősi nevében!

De nem csak reménykedtünk, hanem tőlünk telhetőleg segítettük is az olaszok háborúját. Az egykori honvédek közül sokan útrakeltek és elmentek Garibaldi zászlója alá.

A mi falunkban is lakott egy vitéz honvédkapitány, úgy hívták, hogy: Berky Barna.

Berky kapitány fekete bajuszú, öles ember volt. Harsogó hangja volt és félkézzel fölemelte a terhes szekeret. Falusi házában elkeseredve, magánosan éldegélt és búsult a haza állapotán. Ha nem lett volna oktalanság, egymaga neki ment volna az ellenségnek, hogy kiverje az országból.

Hej, földerült Berky kapitány napja, amikor olasz földről híre jött a háborúnak. Kinyújtózkodott és megropogtatta hatalmas csontjait.

- Csakhogy kiverekedhetem már magamat! - mondta boldogan. - Bizony már szinte belebetegedtem ebbe a tétlen életbe.

Mert Berky kapitány olyan ember volt, hogy csupán a csatamezőn, puskaropogásban, ágyúörgésben érezte jól magát. Összehívta a környékről a barátait, ismerőseit:

- Ki akar garibaldista lenni? - kérdezte harsányan.

Alig volt valaki, aki ne akart volna elmenni Garibaldihoz. Garibaldi neve volt akkor a magyaroknak minden reménysége. Még az anyák is biztatták fiaikat, hogy ne lustálkodjanak otthon.

- Igen ám, - mondta Berky kapitány. - Csakhogy Garibaldinak nincs szüksége mindenféle tutyimutyi katonára. Legény kell ott a gátra. Nem gyerekjáték a háború.

Igy aztán valóságos katonasorozást tartott a kapitány. Össze is szedett valami harminc embert. A legtöbbet persze az egykori honvédek közül, akik már kiállották a csaták zivatarát.

Mikor együtt volt a csapat, a kapitány gyönyörködve szemlélte az izmos legényeket.

- Tudom, megőrül Garibaldi, ha meglát benneteket, - mondogatta büszkén. - Nincs külön katona a magyar katonánál.

Egy szép napon aztán útrakelt a csapat. Berky kapitány vezette a csapatot erdőkön, emberhangtalan tájakon keresztül, mert bizony pórul jártak volna, ha az ellenség megcsípi őket.

Igy aztán minden baj nélkül érkeztek Olaszországba. Ott már könnyű volt Garibaldit megtalálni. Minden gyerek tudta, hogy merre jár Garibaldi a hadseregével.

Bezzeg megőrült Garibaldi, mikor a kapitány elébe állott csapatával.

- Tábournok úr! Jelentem alássan, mi magyarok vagyunk és eljöttünk harcolni.

Garibaldi tábornok megrázta a kapitány kezét.

- Szükségem van a vitéz harcosokra. A magyar pedig vitéz nép.

Mindjárt besorozta seregébe a magyarokat. Mindegyik magyar kapott vörös inget. Az volt a garibaldisták jelvénye.

Berky kapitányt pedig nyomban kinevezte ezredessé. Berky ezredes örömeiben felkiáltott:

- Hej, ha tudtam volna! Hoztam volna akár háromszáz magyart is hazámból. Mind szívesen jött volna!

No de a harminc magyar is kitett magáért. Úgy harcoltak, mint az oroszok. A csatában legelől rohantak a tűzbe, nem féltek azok semmitől se a világon.

Garibaldi tábornok nem győzte magasztalni a magyarok vitézségét. Berky ezredes felvilágosította:

- Tábournok úr! Jelentem alássan, így szoktuk mi azt mindig. Száz halálnak is szemébe nézünk. Negyvennyolcban tanultuk ezt meg.

- Az Isten áldja meg a magyarokat! - felelte a tábornok.

Nem is volt Garibaldinak vitézebb katonája a magyarnál. Győzött a sereg mindenütt.

Az ellenség futott, ha már a garibaldistákat messziről meglátta.

Mikor vége volt a háborúnak, a magyarok egyenként hazaszállingóztak. Némelyik sebet is hozott emlékébe, de mindegyiknek legkedvesebb emléke az a vörös ing volt, amely a garibaldisták jelvénye volt. Még öregember korában is hordta Berky ezredes és meghagyta, ha meghal, abban temessék el.

A fehérhajú fiú

Mikor én gyermek voltam, szomorú idők jártak akkor hazánkra. A szabadság zászlaja lehatnyatlott, nehéz rabságban sínylődött a nemzet. Olyan volt az ország, mint egy nagy temető: csupa sírhalom. A sírok között lehajtott fejjel jártak az élők.

Az iskolában sem a régi tanító úr volt.

A régi tanítónk elment honvédnek és nem jött vissza. Elesett a csatátéren.

Az új tanító idegen nevű, idegen nyelvű ember volt. Magyarul jóformán nem is tudott. Nádálca volta kezében és volt nemulass, ha rosszul viseltük magunkat.

Ebből az időből legjobban emlékszem Hlupka Lacira.

Kis fekete fiú volt Hlupka Laci, idegen fiú volt - lengyel.

Az édesatyja Lengyelországból menekült hozzánk, mikor letiporták a lengyelek szabadságát. Hogy valami megélhetése legyen, táncmesterséghez fogott. A kisváros fiúcskái, lányai Hlupka úrhoz jártak táncolni tanulni.

Nagy szobában tartottuk a táncleckéket. Hlupka Laci segített az édesapjának. Kis hegedűt szorított vállához és azon muzsikázott, miközben az öreg Hlupka vezette a táncot.

- Egy-kettő, egy-kettő - kiabálta a táncmester úr és csattogtatta a tenyerét.

Laci pedig muzsikázott a nagyterem sarkában. Persze sokat csúfolták Lacit emiatt.

- Nem is vagy te magyar, Laci, - mondogattuk neki. - A neved se magyar, a nyelved se magyar, csak egy kis muzsikus vagy.

Laci elpirosodott.

- Igaz, hogy nem vagyok magyar, - felelt - de azért szeretem ezt az országot, szeretem a magyarokat. Muzsikálni is csak azért muzsikálok, mert az édesapám kívánja.

Laci emellett szorgalmasan tanult, ő volt a tanító úr legkedvesebb tanítványa. Az első helyen Hlupka Laci ült, a bizonyítványa pedig csupa kitűnő volt.

- Azért mert Laci is idegen, mint a tanító úr, - mondtuk és tovább csúfolódtunk Lacival.

Híre futamodott egyszer, hogy egy osztrák tábornok látogat el városunkba. Hej, megijedt mindenki a hírré. Vajjon mit akarhat nálunk a hatalmas úr? Már napok előtt nagy előkészületek folytak a tábornok fogadására. Tanítónk új ruhát csináltatott, kimeszeltette az iskolát és egy nagy sárga-fekete lobogót tűzött az iskolaépületre.

Különben az egész várost fellobogózták. Háromszínű zászló nem látszott sehol, csupa fekete-sárga színű zászlócskák lobogtak a házakon.

Kiadták a parancsot, hogy a város lakosai ünneplő ruháikba öltözzenek és a város határában várják a nagy urat. Az iskola növendékei is kivonultak az országútra, ott sorba állottak. A tanító úr megparancsolta, hogy azt kell kiáltani:

- Éljen a császár!

Mikor felállottunk az út mentén, egyszerre csak azt kérdi a tanító úr:

- Hol van Hlupka Laci?

Hol van Laci? Senki sem látta Lacit reggel óta. A tanító úr rosszkedvűen csóválta a fejét:

- Éppen neki kell hiányozni!

Nemsokára dobpergés hangzott az országútról, a generális közeledett. Ragyogó ruhában volt az öreg generális, de ragyogóbb volt a kísérete. A lovasok ruhája csillogott az aranytól, a paripák büszkén lépdeltek.

A tanító úr felemelte a kezét. A jeladásra az iskola növendékei elkiáltották magukat:

- Éljen a császár!

Nehezen esett mindnyájunknak ezt kiáltani, de azért elhangzott a kiáltás. A generális megelégedetten bólintott.

Tovább vonult a város felé, mi pedig sorban utána.

Mikor az iskolaépülethez ért a generális, egyszerre csak hátrarántotta a lovát. Dühösen felkiáltott és ostorával az iskolára mutatott.

- Mi az ott! - kiáltotta dühtől reszketve.

Mindenki arrafelé nézett. Az iskolán nem császári zászló lobogott. Háromszínű nemzeti lobogót lengetett ott a szél.

A generális fölemelkedett a nyeregben.

- Ki tűzte ki ezt a zászlót? - kiáltotta dörgő hangon. - Hol van a tanító?

A tanító minden ízében remegve lépett elő. De fölnyílt az iskola kapuja is és a kapun Hlupka Laci, a lengyel fiú jött ki. Bátran a generális elé lépett.

- Én tűztem ki a magyar zászlót! - kiáltotta elszántan.

A tanító úr levegő után kapkodott:

- Az lehetetlen... Legrendesebb növendékem!

- Szép növendékei vannak, tanító úr, - szólt csúfolódva a generális. - No majd gondoskodunk arról, hogy a fickónak elmenjen a kedve az ilyen haszontalanságoktól. Fogjátok el a fiút.

Két rézsisakos zsandár megragadta Hlupka Lacit. Összekötözték és vitték a generális után.

A városban híre futamodott Hlupka Laci cselekedetének. Az édesapám azt mondta:

- Ez aztán derék gyerek! Megmutatta mi a magyar virtus.

- Hisz nem is magyar, Laci! - feleltem.

- De bizony magyar gyerek az, ha idegen neve van is!

Az édesanyám a kezét tördelte:

- Szegény Laci! - szólt. - Vajjon mi történik most vele?

Az öreg Hlupka futott a generálishoz, hogy kegyelmet kérjen a fia számára. A generális hajt-hatatlan maradt.

Lacit börtönbe zárták.

Másnap a piacra kísérte egy szakasz katona. Mindegyik katonának vessző volt a kezében.

A generális parancsára ott volt az egész város az ítélet végrehajtásánál.

Laci testéről letépték a ruhát és vesszőzni kezdték a katonák.

Laci egyetlen jajkiáltást sem hallatott. Összeszorította a fogát és lehunyta a szemét. A huszonötödik vesszőütésnél ájultan esett össze. A katonák abbahagyták a vesszőzést...

Laci sokáig feküdt betegen. Mikor felgyógyult, csodálkozva láttuk, hogy fekete haja egészen megfehéredett. Megőszült a rettenetes büntetés alatt.

Bezzeg nem csúfolta ezután senki Hlupka Lacit. A kis hőst ünnepelte az egész város. Laci pedig azt mondta:

- Még egyszer megtenném, ha rá kerülne a sor.

Később nevezetes férfiú lett Hlupka Laciból. Magyaros hangzású nevet választott. Ősz haja pedig örökké emlékeztette gyermekkori hőstettére.

-&-